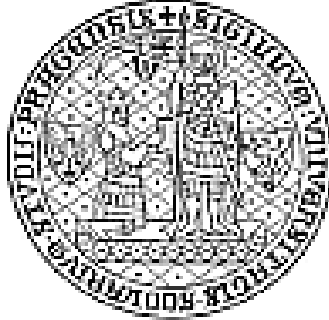

Universita Karlova v Praze

Pedagogická fakulta

**Multikulturní výchova na základní škole
DIPLOMOVÁ PRÁCE**

2006

Eva Burešová

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto práci vykonala sama a použila pouze zdrojů uvedených v seznamu použité literatury.

.....

Eva Burešová

Poděkování

Chtěla bych poděkovat Doc. PaedDr. E. Šotolové, PhD. za pomoc a odborné vedení, které mi poskytovala v průběhu celého studia a hlavně pak zpracování této práce, za její rady a nevyčerpatelnou energii. Rovněž chci poděkovat své rodině, která mi vycházela všemožně vstříc a byla mi největší oporou.

Anotace

Diplomová práce se zabývá problematikou multikulturní výchovy, začleněním prvků multikulturní výchovy do školního vzdělávacího programu.

Vymezením pojmu multikulturní výchova , pojmů vztahujících se k této problematice a vztahem multikulturní výchovy k dalším vědám je věnována kapitola první.

Na mezinárodní a českou legislativu, která se zaměřuje na práva etnik, národnostních menšin je zaměřena druhá kapitola.

Tématem třetí kapitoly je srovnání evropských států a České republiky ,jak jsou uplatňovány prvky multikulturní výchovy v oblasti školství.

Problematice diskriminace , jejich projevů je věnována kapitola čtyři. Pátá kapitola se zabývá legislativou vymezující pojem diskriminace, trestním postihem projevů diskriminace.

V šesté kapitole jsou popsány cíle multikulturní výchovy .

V praktické části je soustředěna pozornost na návrh projektu průřezového tématu Multikulturní výchovy, který je součástí školního vzdělávacího programu.

Die Annotation

Die Diplomarbeit befasst sich die Problematik der multikulturellen Erziehung, die Eingliederung von Faktoren der multikulturellen Erziehung im Schulausbildungsprogramm.

Das erste Kapitel widmet sich der Charakteristik des Namens der multikulturellen Erziehung, den Faktoren, die zu dieser Problematik sich beziehen, und des Verhältnisses der multikulturellen Erziehung zu den anderen Wissenschaften.

Das zweite Kapitel beschreibt die internationale und tschechische Legislative, die auf das Recht des Ethnikums und der Nationalitätenminderheiten sich konzentrieren.

Das Thema des dritten Kapitels beschreibt den Vergleich von den europäischen Staaten und der tschechischen Republik, wie die Faktoren der multikulturellen Erziehung im Bereich des Schulwesens durgesetzt werden.

Das vierte Kapitel widmet sich der Problematik der Diskrimination und der Erscheinung der Diskrimination.

Das fünfte Kapitel befasst sich die Legislative, die die Name der Diskrimination charakterisiert, und den Strafregress der Erscheinung der Diskrimination.

Im sechsten Kapitel werden die Ziele der multikulturellen Erziehung beschrieben.

Im praktischen Teil wird die Aufmerksamkeit auf den Vorschlag des Projektes des Themas der multikulturellen Erziehung konzentriert, welches ein Bestandteil des Schulausbildungsprogrammes ist.

OBSAH

ANOTACE	3
ÚVOD.....	8
TEORETICKÁ ČÁST	9
1.1 Multikulturní výchova	9
1.2 Pojmy vztahující se k multikulturní výchově.....	13
1.2.1 Etnikum	14
1.2.2 Národ, národnost	15
1.2.3 Kultura	16
1.3 Multikulturní výchova a vztah k dalším vědám.....	19
1.3.1 Antropologie.....	19
1.3.2 Etnologie, etnografie	19
1.3.3 Sociologie.....	21
1.3.4 Interkulturní psychologie a etnopsychologie	21
1.3.5 Komparativní lingvistika a etnolingvistika	22
1.3.6 Pedagogika	23
2 Legislativa a multikulturní výchova.....	24
2.1 Legislativa ČR.....	25
2.1.1 Ústava ČR	25
2.1.2 Zákon č. 273 / 2001 Sb.	26
2.1.3 Zákon č.561 /2004 Sb. (školský zákon).....	28
2.2 Mezinárodní legislativa	30
2.2.1 Evropská úmluva lidských právech.....	30
2.2.2 Evropská sociální charta.....	31
2.2.3 Mezinárodní pakt o občanských a politických právech , Rámcová úmluva o ochraně národnostních menšin.....	32
2.2.4 Evropská charta regionálních a menšinových jazyků.....	32
3 Uplatňování prvků multikulturní výchovy v ČR a Evropě.....	36
3.1 Česká republika a multikulturní výchova.....	36

3.2 Evropské státy a multikulturní výchova.....	38
4 Diskriminace	39
4.1 Pojem diskriminace.....	40
4.2 Pojmy vztahující se k diskriminaci a rasismu.....	41
5 Právní normy vztahující se k diskriminaci a rasismu.....	44
5.1 České právní normy.....	44
5.2 Mezinárodní právní normy.....	48
5.3 Diskriminace a komunikace.....	51
6 Cíle multikulturní výchovy	52
7 Shrnutí.....	55
Praktická část.....	56
8 Plán multikulturní výchovy na základní škole.....	56
9 Souhrn.....	62
10 Projekt multikulturní výchovy na základní škole	63
11 Projekt „Svět můj a tvůj“.....	66
12 Souhrn.....	77
Závěr.....	80
Použitá literatura.....	82

Úvod

V současné době se hovoří o zařazení témat multikulturní výchovy do vzdělávacího programu Základní školy. Do současné doby základní školy zařazovaly témata multikulturní výchovy do svých vzdělávacích programů dle svého uvážení. Nebyly dány požadavky, které by měla takto zařazená témata splňovat. Většina škol zpracovávala projekty zaměřené např. na poznání kultury a historie daného národa, na vzájemnou spolupráci se zahraničními školami, na účast na projektech jako Sokrates, atd.

Na základě Rámcově vzdělávacího programu pro základní školy se multikulturní výchova zařazuje jako průřezové téma, které má výchovný aspekt a pomáhá v osobnostním a charakterovém rozvoji žáků. Tato témata musí být zařazena do vzdělávání na obou stupních ZŠ.

Jestliže budeme hovořit o povinnosti škol zařadit multikulturní výchovu do školního vzdělávacího programu, musíme také vzít v úvahu, že mnoho učitelů s těmito tématy nepřišlo do styku a nebo velmi povrchně. I když probíhají projekty v rámci dalšího vzdělávání učitelů s tematikou multikulturní výchovy, je znalost učitelů nedostatečná.

Při rozhovorech s učiteli jsem zjistila, že mnozí z nich si nedovedou představit, co to multikulturní výchova je. Mnozí si představují, že stačí pohovořit o cizích zemích, historii daného národa, země a žáci si udělají názory. Také názor, že multikulturní výchova se učí i bez toho, že se takto jmenuje, v rámci zeměpisu, občanské nauky, dějepisu, je častý. Co je multikulturní výchova?

Teoretická část

V současném světě, kdy se svět globalizuje, Evropané se stále častěji setkávají s „jinými“ kulturami, do popředí vystupuje nutnost výchovy, která povede k pochopení tohoto jiného, schopnosti žít vedle sebe, spolupracovat. Jsou různé cesty, jak se pochopit navzájem. Jednou z těchto cest je cílená výchova, která vychází z poznatků sebe samých i „jiných“. Zde má nezastupitelnou úlohu školství, osobnost pedagoga. V současné době se značná pozornost věnuje začlenění multikulturní výchovy do vzdělávání na všech stupních škol. Multikulturní výchova se zaměřuje na všechny oblasti života společnosti. Cílem je umožnit člověku získat takové dovednosti a schopnosti, které mu umožní žít ve společnosti, kde se setkávají různé kultury.

1.1 Multikulturní výchova

Co si vlastně představit pod pojmem multikulturní výchova? Multikulturní výchova se dostala do popředí v 60. letech 20. století po rasových nepokojích v USA a v západní Evropě. Pojem multikulturní výchova se vyvíjel a ani dnes není tento pojem chápán jednoznačně.

Jan Průcha (2001, s. 14) ve své knize píše, že multikulturní výchova

„... je oblast vědecké teorie, a to transdisciplinárního charakteru.“

Multikulturní výchova operuje s pojmy z mnoha vědeckých disciplín, např. etnografie, kulturní antropologie, sociolingvistiky a dalších.

„... je oblast výzkumu.“ Zde je možno zmínit empirické výzkumy, které byly provedeny vědci z vědeckých oborů např. etnografie, sociologie vztahující se např. k postojům příslušníků jedné etnické menšiny či jazykové skupiny vůči příslušníkům jiných etnických skupin, vnímání a respektování odlišností v

komunikaci, problémy dětí imigrantů ve škole v hostitelské zemi atd. Multikulturní výchova se opírá o tyto výzkumy, operuje s jejich výsledky.

„... je systém informační a organizační infrastruktury.“ V oblasti multikulturní výchovy je důležitá také informovanost, vydávání časopisů s tímto tématem. Nezastupitelnou roli v této oblasti mají organizace zabývající se multikulturní problematikou. Význam těchto publikací a činnosti těchto organizací spočívá v prevenci jevů, které negativně ovlivňují soužití majoritní a minoritních skupin. Majoritní skupina je seznamována se životem a s názory minoritních skupin a naopak.

„ ... je praktická edukační činnost .“ Multikulturní výchova je uplatňována v rámci výuky na školách různého typu. Patří sem také osvětová činnost např. různé festivaly s etnickou tematikou (např. filmový festival Jeden svět, organizovaný společností Člověk v tísni při ČT).

V téže knize J. Průcha (2001,s.39-40) se zabývá termíny používanými pro pojmenování multikulturní výchovy ve zahraničí u nás. V USA, Velké Británii, Kanadě, Austrálii , také v mezinárodních publikacích, encyklopediích se užívá termínu Multicultural education (multikulturní výchova). V Evropě, v německy mluvících zemích v mezinárodních publikacích se užívá termín Intercultural education (interkulturní výchova, něm. Interkulturelle Erziehung) . Mimo těchto užívaných termínů se používají další synonyma, jejichž význam se liší, podle jevu na který je dán důraz. V USA Interethnic/multiethnic education (interetnická/multietnická), dalšími možnými termíny jsou international education(mezinárodní výchova), global education (globální výchova s důrazem na ekologické aspekty), education for world citizenship (výchova k světovému občanství s důrazem na právní a sociální aspekty).

V české terminologii se používá termín multikulturní výchova od počátku 90. let 20.století. V současné době se můžeme setkat také s termínem interkulturní výchova. J. Průcha(2001,s.41) cituje ve své knize tři prameny pro objasnění pojmu multikulturní výchova. Prvním zdrojem je Encyklopedie pedagogického

výzkumu (Encyklopedia of Edukacional Resaerch, 1982) „*Multikulturní výchova je příprava na sociální, politické a ekonomické reality, které žáci prožívají v kulturně odlišných lidských stycích.*“. Druhým citovaným zdrojem je český Pedagogický slovník, (Průcha a kol. ,1998) „ *Termín multikulturní výchova vyjadřuje snahy vytvářet prostřednictvím vzdělávacích programů způsobilost lidí chápat a respektovat jiné kultury než svou vlastní. Má značný praktický význam vzhledem k vytváření postojů vůči imigrantům, příslušníkům jiných národů, ras apod.*“. Německý pedagogický slovník (Mezers Kleines Lexikon - Padagogok, 1988) je citován jako třetí zdroj. „ *Interkulturní výchova (interkulturelle Erziehung, syn. Multikulturelle Erziehung)se zabývá úkoly ,které vyvstávají ze soužití Němců a cizinců.Podporuje toleranci schopnost vzájemného porozumění a odmítá etnocentické myšlení. Interkulturní výchova zdůrazňuje důležitost mateřského jazyka pro psychosociální a kognitivní rozvoj dětí imigrantů a podporuje dvojjazyčné vzdělávání . Interkultunří výchova může být úspěšně realizována jen tehdy, když škola,rodina společnost spolupracují.*“

Jiný výklad pojmu multikulturní výchova podávají autoři projektu Reforma multikulturního vzdělávání z roku 2003, který organizuje organizace Partners Czech. Ti se opírají při výkladu pojmu multikulturní výchova o výstup již ukončeného projektu z roku 1999. Výstup tohoto projektu byl nazván Interkulturní vzdělávání. Při definování pojmu interkulturní výchova užíli autoři tohoto projektu výklad z Encyklopedia of Educational Research, 1982. Tento výklad jsem uvedla výše. Dále při objasnění tohoto pojmu vycházeli z výkladu Pedagogického slovníku , Praha 1998, tento pramen použil ve své knize J. Průcha , ale jeho citace je odlišná od citace , kterou použili autoři projektu. „ *Multikulturní výchova umožňuje jedinci rozvíjet chápání a přijímání různorodosti jako pozitivního jevu a hodnotit rozdíly mezi lidmi z různých kultur jako přínosné.Odlišnost by neměla být chápána jako potencionální zdroj konfliktu ,ale jako příležitost k vlastnímu obohacení. Interkulturní výchova a vzdělávání přispívají k vytváření respektujících vztahů mezi různými*

kulturami, aby bylo možno vyhnout se negativním událostem, ke kterým dochází v multikulturních společnostech, nikoliv pouze v majoritní skupině – jako např. odmítání menšinové skupiny (rasismus, xenofobie) – ale také mezi menšinami, jako asimilace, akulturace, ztráta kulturních hodnot, ztráta individuální identity, opovrhování vlastní kulturou, násilná integrace a adaptace.“(Pedagogický slovník in Reforma multikulturního vzdělávání,2003.s.23)

Na webových stránkách Českého helsinského výboru je multikulturní výchova definována takto: *„ Multikulturní výchova se zabývá nejen vztahy mezi etnicky rozdílnými skupinami ve společnosti, ale i výchovou k respektování uznání kulturních odlišností všech ohrožených či znevýhodněných skupin, jejichž plná práva naše společnost zatím není schopna efektivně zaručit (etnické skupiny, imigranti, děti, senioři, ...). Multikulturní výchova je výchovně vzdělávací přístup, který vychází z respektu a uznání kulturních (zejména etnických, jazykových, náboženských) odlišností. A jež je zaměřen na všechny členy společnosti, je holistický, inkluzivní a postihuje všechny dimenze a oblasti výchovně vzdělávacího procesu, včetně neformálních intervencí, a to s cílem dosáhnout efektivní rovnosti příležitostí a pokud možno i výsledků, podporovat intelektuální komunikaci a kompetence, překonávat rasismus a diskriminaci ve všech jejích formách.“(L.Laubeová, 2002)*

Souhrn

Z výše zmiňovaných definic vyplývá, že multikulturní výchova zasahuje do všech oblastí lidského života. Jejím cílem není pouze znalost historie, kultury daného národa, etnika, ale vytvoření si kompetencí, dovedností, které člověku umožní žít a porozumět společnosti tvořené mnoha etniky, národy. Hovoříme o multikulturní nebo interkulturní společnosti. *„ Multikulturní společnost je tvořena přítomností různých etnických, sociálních a náboženských skupin. Menšiny jsou v multikulturní společnosti spíše povinně tolerovány než ceněny a rovnoprávně akceptovány... Interkulturní společnost aktivně podporuje*

vzájemné vztahy mezi majoritou a menšinovými skupinami. Základními kameny jsou tolerance, rovnost příležitostí,...“ (Potočková in Šišková,1998,s.33)

Potočková rozdíly mezi multikulturální a interkulturální společnostmi chápe v přístupu k menšinovým skupinám.

V edukační oblasti uplatňování multikulturální výchovy se vytvářejí dva proudy, které spolu úzce souvisejí. V prvním proudu „... děti z hlavního etnika učí poznat děti z etnik minoritních a regulovat tak jejich chování k nim.“ Ve druhém proudu „... se vytváří prostor pro to , aby děti např. imigrantů měly možnost se vzdělávat v prostředí přizpůsobeném jejich specifickým jazykovým , psychickým a kulturním možnostem.“(Čermáková a kol., 2000) Výchova směřuje nejen k majoritní společnosti , ale také k minoritním skupinám. Na základě získaných poznatků a kompetencích by majoritní společnost měla najít pochopení, toleranci a schopnost spolupráce s minoritní skupinou, na druhou stranu by členové minoritních skupin za určitých podmínek měli mít možnost rovného přístupu ke vzdělání a k širšímu uplatnění majoritní společnosti např. zaměstnání . Příkladem může být vzdělávání romských žáků, kde velkým problémem k dosažení vzdělání je nedostatečná znalost vzdělávacího jazyka – češtiny. V současné době je mnoho projektů (přípravné třídy, romští asistenti), které mají tento problém zmírnit.

Pokud vezmeme v úvahu definice již zmiňované, je nutné si také osvětlit termíny, s kterými tyto definice pracují. J. Průcha považuje multikulturální výchovu za oblast vědecké teorie, a to transdisciplinárního charakteru, a jako taková používá termíny z jí blízkých věd.

1.2 Základní pojmy vztahující se k multikulturní výchově

Těmito termíny jsou etnikum, národ, národnost a kultura. Multikulturní výchova při objasňování těchto pojmů využívá definic, které si vytvořili vědci, které se zabývají těmito problémy např. sociologie, antropologie, atd.

1.2.1 Etnikum

Pro objasnění tohoto pojmu je nutné vycházet etnologické, kulturněantropologické a sociologické literatury. Etnikum je zde myšleno ve smyslu kmen, rasa, národ, etnická skupina.

J. Průcha (2001,s.18) definuje etnikum, etnickou skupinu „ *jako skupinu lidí, kteří mají společný rasový původ, obvykle společný jazyk a sdílejí společnou kulturu. Souhrnně lze říci, etnikum se vyznačuje svou vlastní etnicitou.*“

Jinak je etnikum chápáno M.Strasserem. Auto zmiňuje dvě názorové tendence, které nahlížejí na termín etnikum . První proud považuje etnikum za „... *původní sociální danost, kterou charakterizuje společný biologický původ, společné původní fyziologické znaky, společné dějiny, náboženství a kulturní významové vzory. Etnikum je spjato s určitým společenským teritoriem a řídí se společnými principy společenského řádu.*“ Proti tomuto vymezení stojí druhý názorový proud, který etnikem rozumí „... *sociální skutečnost vykonstruovanou na základě referenčního vztahu mezi tím, co je nám vlastní, a tím ,co je cizí.*“ (Strasser in Machalová,2001.s.22-25)

Průcha v definici etnika zmiňuje další pojem , který se vztahuje k problému etnika a to je etnicita. Autor definuje tento pojem jako „... *vzájemně provázaný systém kulturních (materiálních a duchovních), rasových , jazykových a teritoriálních faktorů,historických osudů a představ o společném původu, působících v interakci a formujících etnické vědomí členů a jeho etnickou identitu.*“

M. Strasser etnicitu chápe jako“ ... významný projev individuálního a kolektivního jednání , který umožňuje spojení relativně velkých skupin lidí na základě jejich víry ve společný původ, společnou kulturu a dějiny, a vědomí určitého příslušenství k celku. Etnicita konstituuje kolektivy.“ V souvislosti s touto definicí autor cituje Maxe Webera (Hospodářství a společnost,1922) „... etnicita je víra určitého etnika (etnickou víru) ve společnou věc.“ Na druhé straně tento autor zmiňuje ještě jednu definici, která vychází z biologického pojetí „ etnicita je biologicky podmíněna určena selekcí původních rodů na základě geneticky daných dispozic.“ (Strasser in Machalová,2001.str.24)

Etnologové a sociologové považují za podstatný znak etnika a etnicity jazyk a teritorium. Dle výše jmenovaných definic je možno na etnikum nahlížet z mnoha pohledů např. biologického (tvar lebky, barva kůže atd.), z lingvistického (jazyka), psychologického (začlenění sebe samého do nějaké skupiny na základě podobného cítění, víry, atd.) . Etnikum je ztotožňováno s pojmem národ, národnost, národnostní menšina. Vymezením těchto pojmů se zabývá etnografie, sociologie, histografie, demografie.

1.2.2 Národ, národnost

Velký sociologický slovník (1996) vymezuje národ ze sociologického hlediska „ národ je osobité a uvědomělé kulturní a politické společenství na jehož utváření mají největší vliv společné dějiny a společné území.“

Při determinování národa se používají tři kritéria a to kritéria kultury (spisovný jazyk,společné náboženství), kritéria politické existence (vlastní stát, autonomní postavení národa), kritéria psychologického (jednotlivci sdílejí společné vědomí o své příslušnosti k národu).

Z hlediska dějin, historického, pro existenci národa jsou nezbytné tři podmínky, ty cituje J.Průcha z knihy M. Hrocha *Na prahu národní existence*, 1999. „*Tři okolnosti jsou nezbytnou podmínkou pro existenci národa, že je občanskou pospolitostí rovnoprávných jedinců, že každý nebo téměř každý z těchto jedinců si je vědom své příslušnosti k národu, že národní pospolitost prošla shodnou historií, má „společný osud“, ať již byla konkrétní politická podoba jakákoliv.*“ (Hroch in Průcha, 2001, s.21 – 22)

Legislativně Statická komise OSN národnost chápe příslušnost k určitému národu nebo etniku jako „*příslušnost ke skupině osob se společným původem, kulturou, případně jazykem, náboženstvím nebo jinou charakteristikou, které ji odlišují od ostatní populace.*“ (Průcha, 2001, s.22 – 23)

J. Průcha při definování národnosti z demografického hlediska cituje V. Roubíčka (1997) „... *Národ ve smyslu etnickém je soubor osob obvykle se společným jazykem, společnou historií, tradicí a zvyky, společným územím a národním hospodářstvím. Národ ve smyslu politickém je prostě soubor občanů určitého státu, teda soubor osob se státní příslušností tohoto státu.*“ (Roubíček in Průcha, 2001, s.23)

Zjišťování národnostního složení obyvatel země, státu je obtížné. Pokud jde o příslušnost k národu ve smyslu politického, je to ulehčeno institucí státního občanství, Příslušník etnické skupiny může získat státní občanství hostitelského státu na základě splnění určitých kritérií např. dobou pobytu, atd. Pokud jde o národnost ve smyslu etnickém je to obtížnější, protože zde hraje důležitou úlohu fakt, zda příslušníci daného etnika se k němu hlásí. Dle statistiky v základních školách a středních školách se vzdělávají žáci s národností: českou, slovenskou, polskou, německou, ukrajinskou, maďarskou, romskou, řeckou, jiné národnosti.

1.2.3 Kultura

Slovo kultura je součástí termínu multikulturní výchova. Je nutné si ozřejmit, jak je tento pojem chápán a co znamená. S pojmem kultura operuje filozofie, antropologie, kulturologie a jiné obory. Kultura má určité znaky : není vrozená, člověk se jí musí učit, kulturní hodnoty se přenášejí z generace na generaci, má kontinuitu v čase, mění se dobou, časem. Pokud hovoříme o kultuře je nutné mít na paměti její části , a to materiální, duchovní a normativní. Materiální kultura je souborem jevů, procesů, které se vztahují k uspokojování materiálních potřeb člověka (pracovní nástroje, technologie, výrobky, stavby). Duchovní kultura je tvořena jevy a procesy, které vedou k uspokojení duchovních potřeb člověka (filozofie, náboženství, právo, ...). Normativní kultura je tvořena společenskými normami, pravidly, právem, vzorci chování. Některé z těchto norem jsou neměnné, jiné se mění s dobou, některé platí pouze v určité skupině osob, pak hovoříme o subkultuře.

J.Průcha (2001, s. 31 – 32) ve své knize poukazuje k pojetí kultury z hlediska širšího pojetí, užšího pojetí, ze sociologického a antropologického hlediska.

V širším pojetí je kultura „ všechno ,co vytvoří lidská civilizace.“ Skládá se z výše popisovaných částí : materiální, duchovní a morálky, práva,

V užším pojetí se kulturou míní „ zvyklosti, symboly, komunikační normy, jazykové rituály, sdílené hodnotové systémy, předávání zkušenosti,“

Ze sociologického hlediska „ Kultura je souhrn prostředků a mechanismů specificky lidské adaptace k vnějšímu prostředí. Představuje program činnosti jednotlivců a skupin, který je fixovaný sociokulturními stereotypy a předávány prostřednictvím kulturního dědictví. Kultura vystupuje v podobě a, výtvorů lidské práce, b, sociokulturních regulativů (norem, hodnot, kulturních vzorců), c, idejí (kognitivních systémů), d, institucí organizujících lidské chování“ (Velký sociologický slovník in Průcha, 2001, s. 31)

Pro definování kultury z antropologického hlediska J.Průcha cituje R.F.Murphyho „ *Kultura je celistvý systém významů, hodnot a společenských norem, kterými se řídí členové dané společnosti a které prostřednictvím socializace předávají dalším generacím.*“ (Murphy in Průcha, 2001. s.32)

Člověk během života si jednotlivé části kultury osvojuje, neboť jak již bylo napsáno, kultura není člověku vrozena. Tomuto procesu se říká enkulturace.

Během vývoje lidstva dochází ke střetu kultur. Tento střet je sociálním procesem, který se úzce vztahuje k multikulturní výchově. Je to proces, který může probíhat v případě střetu dvou a více kultur. Tomuto procesu se říká akulturace. „ *Akulturace je sociální proces , v němž dochází ke kulturním změnám trvalým stykem dvou a více kultur. Akulturace zahrnuje jak přebírání jedněch prvků z jiné kultury,tak vylučování jiných nebo jejich přetváření.*“ (Brouček a kol. in Průcha, 2001,s.34)

Při procesu akulturace dochází ke sblížení až splynutí kultur, kdy jedna kultura je dominantní , nebo může vzniknou kultura nová.

S akulturací je také spojen nenásilný proces asimilace kultur, kdy dochází k podléhání jedné kultury kultuře vyspělejší. „ *Asimilace je včleňování jednoho etnika a jeho kultury do jiné kultury tak,že znaky původní kultury se ztrácejí a jsou nahrazovány znaky dominantní,přejímané kultury. V průběhu přirozené, nenásilné asimilace může docházet k vzájemnému obohacování participujících etnických aj. společenství.*“ (Brouček a kol. in Průcha,2001,s. 34)

Člověk si osvojuje kulturu od narození. Při setkání s jinou kulturou má tendenci poznávat, hodnotit a interpretovat okolní svět na základě kultury vlastního společenství. Hodnotíme na základě osvojeného kulturního vzorce. „ *...kulturní vzorec jsou naučena závažná schémata pro jednání ve standardních situacích ,navenek vystupující v podobě obyčejů,mravů, zákonů a tabu.*“ (Soukup in Průcha, 2001,s.33)

V současné době tento problém vystupuje do popředí s globalizací světa. Dnes dochází ke vzájemným a intenzivním stykům jednotlivých kultur, jednotlivci i

celé skupiny se dostávají do kontaktu s jinými kulturními vzorci než jsou jejich vlastní.

Multikulturní výchova vychází z teoretického principu kulturní plurality. *„Kulturní pluralita je teoretický princip, podle něhož se uznává, že jednotlivá společenství (národy, etniky, kmeny, rasy, náboženské skupiny) mají své specifické kultury, které je nutné považovat za zcela rovnocenné. Proto je třeba tolerovat způsob života cizích společenství a respektovat existenci odlišných hodnot a norem. Není tedy oprávnění považovat kulturu určitého společenství za primitivní či barbarskou jen proto, že neodpovídá např. kultuře ekonomicky vyspělých evropských národů .“* (Průcha, 2001,s.32) Z tohoto principu vychází teorie kulturního relativismu. Touto teorií se rozumí teoreticko– metodický přístup ke studiu kulturních jevů. Základem je předpoklad, že kultury představují jedinečné a neopakovatelné sociokulturní systémy, které je možno popsat a pochopit pouze v kontextu jejich hodnot, norem idejí. Zde má nezastupitelnou úlohu multikulturní výchova.

Při objasňování pojmů, které úzce souvisí s multikulturní výchovou, jsem zmiňovala jednotlivé vědecké obory, které s těmito pojmy operují. V další části poukážu na úzkou vazbu mezi teoriemi a uplatnění poznatků těchto oborů v multikulturní výchově.

1.3 Multikulturní výchova a vztah k dalším vědám

Jak již jsem výše zmínila, multikulturní výchova úzce spolupracuje při tvorbě své pojmové základny, při tvorbě svých hypotéz s jinými vědeckými obory. Z jednotlivých oborů pracuje s některými teoriemi, které považuje za důležité k objasnění problémů, s kterými multikulturní výchova pracuje.

1.3.1 Antropologie

Antropologie je věda o lidech, věda zabývající se vznikem, vývojem, tělesnými vlastnostmi člověka v jeho shodnostech a rozdílnostech. Antropologie je rozdělena na několik oborů s ohledem na zkoumanou skutečnost. Patří sem kulturní antropologie, sociální antropologie, fyzická antropologie, lingvistická antropologie.

Kulturní antropologie se zabývá teorií a výzkumem kultury v různých lidských společnostech, malých skupin např. rodin, až po početně velká společenství, např. národ. Kulturu chápe v širokém kontextu.

Fyzická antropologie se zabývá studiem růstu, vývoje a funkce lidské organizace v rámci různých rasových, etnických, kulturních, sociálních skupin populace v čase a prostoru.

Pro multikulturní výchovu je důležitá antropologická teorie o poznání role učení a výchovy při vzniku transmissí kultury. Důležité je poznání, že změny v kultuře určitého etnika či jiného společenství jsou obtížně proveditelné, neboť je zde vliv historických kořenů a dlouhodobá zakotvenost této kultury. (Průcha, 2001, s.47 -48)

Při získávání poznatků multikulturní výchova může pracovat některými způsoby výzkumné práce používaných antropology např. zúčastněné pozorování, interview, atd.

1.3.2 Etnologie a etnografie

Ve světě se projevuje nejednotnost v používání těchto termínů. V Evropě se více uplatňuje termín etnologie, který nahrazuje starší název folkloristika a etnografie. V anglicky mluvících zemích (USA, Velká Británie) etnologie a etnografie považována za součást kulturní antropologie.

J. Průcha (2001,s.48 – 49) definuje etnologii citací Slovníku etnologie,1987. „**Etnologie je věda o rozdílnostech a společných rysech kultur a společností v současnosti a v minulosti.**“ Etnologie, etnografie se zabývá aspekty hmotné lidské kultury (oděvy, stavby,atd.), způsobem života (obyčeje, rodinné rituály, společenský život,...)národů a etnik. Je úzce spjata s folkloristikou, vědou zabývající se lidovými projevy jako jsou slovesné (přísloví, písně,...) , výtvarná, pohybová (taneční) a hudební díla.

Pro multikulturní výchovu je významná etnografická metoda terénních výzkumů. Výsledky těchto pozorování etnografové zpracovávají z hlediska srovnávacího a vývojového. Tyto zobecněné poznatky jsou důležitými prameny a teoriemi, s kterými pracuje multikulturní výchova.

1.3.3 Sociologie

Sociologie je věda o společnosti. Zakladatelem je August Comte (francouzský filozof), je to věda o lidské společnosti a o sociálních jevech. Snaží se odhalit zákonitosti, na jejichž základě se společnost vytvořila, a jimiž se řídí. Pátrá po hybných silách vývoje společnosti. Předmětem sociologie není člověk jako individuum, ale člověk pohybující se v různých sociálních skupinách, kde se spojuje s jinými lidmi. Sociologie má podle Comta dvě hl.části:statiku (zkoumá společenský řád - mravy,ideje,institute) a dynamiku(zkoumá společenský vývoj, vývoj světového názoru). Disciplíny sociologie jsou např. sociologie sociálního rozvrstvení, sociologie věkových skupin, sociologie pohlaví, sociologie srovnávací , historická sociologie,... .

Pro multikulturní výchovu jsou důležité sociologické teorie a výzkumy vztahující se ke vztahu mezi etnickou či rasovou příslušností a vzděláním a inteligencí, které proběhli v USA. Druhou oblastí je oblast rodiny, zvláště výzkumy zjišťující kulturní a etnické determinanty manželství a rodiny jakými

jsou etnické a kulturní faktory,působící při zakládání rodiny , výběru partnera, při uzavírání sňatků,atd. (Průcha,2001,s.50 -52)

1.3.4 Interkulturní psychologie, etnopsychologie

Psychologie se obecně vymezuje jako věda o psychické regulaci, chování a jednání člověka a o jeho vlastnostech, chce porozumět chování, prožívání a pomoci je formovat. Psychologie zkoumá zejména to, jak člověk dochází ke zkoumání okolního světa i sebe samého, co ho ovlivňuje a jak se na základě tohoto ovlivňování chová a jedná.

V 60 letech 20.stol. se začal rozvíjet obor interkulturní psychologie, etnopsychologie. Předmětem výzkumu tohoto oboru je popis a srovnávání vlastností a funkce lidské psychiky v závislosti na kulturních faktorech založených v etniku, rase, národě, etnické menšině. Variabilita kulturních faktorů se projevuje v interpersonálním chování a komunikaci,ve výchovných stylech rodin, v hodnotové orientaci, atd. Člověk jedná podle naučených kulturních scénářů. Jsou to naučené programy lidí ve standardních situacích,jsou předávány prostřednictvím výchovy v rodině, z generace na generaci..Tyto scénáře se projevují v gestikulaci,vzájemné vzdálenosti dvou osob při kontaktu, atd. Pro multikulturní výchovu jsou důležité poznatky o etnicky determinovaném chování. (Průcha, 2001,s.52 – 55)

1.3.5 Komparativní lingvistika a etnolingvistika

Lingvistika nebo-li jazykověda je věda o jazycích, jejich třídění, stavbě, zvukové i psané podobě.

Jedním z podoborů lingvistiky je komparativní nebo-li srovnávací lingvistika. Zabývá se vývojem, příbuzností jazyků, které na světě existují. Etnolingvistika,

sociolingvistika objasňuje používání jazyka v různých kulturách a sociálních skupinách. Výsledky tohoto výzkumu jsou důležité pro multikulturní výchovu. Mnoho konfliktů vzniká nepochopením jazykových schémat.

Jednou s oblastí, do které zasahuje, je jazyková politika jednotlivých států, zvláště zavádění úředních jazyků, uznávání rovného postavení jazyků etnických menšin ve školách a na veřejnosti. (Průcha, 2001, s.56 – 59)

V Evropské unii se úředními jazyky stávají podle platných zákonů úřední jazyky členských států. S každým rozšířením se tedy jejich počet zvyšuje. Do těchto jazyků jsou překládány všechny důležité dokumenty. Každý občan se může písemně obrátit na orgány Evropské unie v libovolném úředním jazyce, odpověď je ze zákona vypracována v jazyce shodném s jazykem, kterým byla písemná zpráva vypracována. Občan České republiky má tedy možnost komunikovat se všemi institucemi Evropské unie ve své mateřštině.

Úřední neboli **státní jazyk** je jazyk stanovený zákonem pro komunikaci s úřady, včetně školství.

1.3.6 Pedagogika

Pedagogika je věda o výchově. Pedagogika jako teorie výchovy zkoumá podstatu a zákonitosti výchovy jako společenského jevu: za jakých podmínek a jakými prostředky se dosáhne cíle výchovy, objasňuje cíle a metody výchovy, vymezuje hlavní principy a zásady. Úkoly pedagogiky jsou popsat a zobecnit pedagogickou zkušenost, usilovat o objasnění vzájemných vztahů a souvislostí mezi výchovnými procesy a dalšími společenskými jevy. Formuluje normy, zásady a pravidla postupu a obsahu výchovy.

Cílem tradiční pedagogiky je usměrnit edukační činnost tak, aby směřovala určitému vzoru, k ideálům. Vzory a ideály jsou závislé na konkrétní politice země, vládnoucí ideologii, na tradici.

Cílem moderní pedagogiky je zkoumat (explorace) a vysvětlovat (explanace) podstatu, průběh a výsledky edukačních procesů.

Do edukačního procesu vstupují různé faktory jako věk, pohlaví, ale také etnické, jazykové, kulturní. Tyto faktory ovlivňují výsledky edukačního procesu. (Průcha, 2001, s. 59 – 61)

Pro multikulturní výchovu jsou poznatky tohoto oboru klíčové, zvláště pokud uvažujeme o multikulturní výchově jako součásti výuky, samotného edukačního procesu na základních školách.

1.4 Shrnutí

Výše uvedené kapitoly definují multikulturní výchovu, pojmy, s kterými multikulturní výchova pracuje. Při definování pojmů vycházíme z definic věd, které se zabývají těmito problémy. Výsledky a závěry výše zmíněných věd jsou důležitými východisky pro multikulturní výchovu jako vědeckou disciplínu i pro edukační činnost.

2 Legislativa a multikulturní výchova.

Zákonné úpravy, které ovlivňují postavení minoritních skupin v majoritní společnosti, jsou jedním z pilířů demokratické společnosti. Zákony vymezují práva, povinnosti občanů dané společnosti. Právně je zde zajištěna ochrana

minoritních skupin. Legislativa procházela historickým vývojem a reaguje na nové skutečnosti.

Vzhledem k nově vzniklým skutečnostem a globalizaci světa je nutné reagovat na tyto jevy přijímáním a úpravami stávajících zákonů. Česká republika od svého vzniku v roce 1993 přijala nebo novelizovala zákony vztahující se k této problematice. Po vstupu do Evropské unie pokračují práce na začleňování legislativních norem EU do právního rámce České republiky.

2.1 Legislativa České republiky

V právních normách České republiky a zákonech jsou definovány základní práva člověka, příslušníků menšin a povinnosti státu na všech úrovních řízení zajistit daná práva. Dále jsou v českém právním systému přesně určeny represivní opatření, která mají zabránit jejich porušování. Základním pilířem právního řádu je Ústava české republiky.

2.1.1 Ústava České republiky

Nejdůležitějším dokumentem právního řádu České republiky je Ústava České republiky ze dne 16. prosince 1992 ústavní zákon č. 1/1993 Sb. ve znění ústavního zákona č. 347/1997 Sb., 300/2000 Sb., 448/2001 Sb., 395/2001 Sb. a 515/2002 Sb.

Součástí ústavního pořádku České republiky je LISTINY ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD Ústavní zákon č. 2/1993 Sb. ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb. Ve svých člancích zajišťuje všem občanům české republiky

základní práva. Viz citace: Článek 1: Lidé jsou svobodní a rovni v důstojnosti i v právech. Základní práva a svobody jsou nezadatelné, nezcizitelné, nepromlčitelné a nezrušitelné. Článek 3:(1) Základní práva a svobody se zaručují všem bez rozdílu pohlaví, rasy, barvy pleti, jazyka, víry a náboženství, politického či jiného smýšlení, národního nebo sociálního původu, příslušnosti k národnostní nebo etnické menšině, majetku, rodu nebo jiného postavení.(2) Každý má právo svobodně rozhodovat o své národnosti. Zakazuje se jakékoli ovlivňování tohoto rozhodování a všechny způsoby nátlaku směřující k odnárodnění.(3) Nikomu nesmí být způsobena újma na právech pro uplatňování jeho základních práv a svobod. Článek 24 :Příslušnost ke kterékoli národnostní nebo etnické menšině nesmí být nikomu na újmu. Článek 25(1) Občanům tvořícím národnostní nebo etnické menšiny se zaručuje všestranný rozvoj, zejména právo společně s jinými příslušníky menšiny rozvíjet vlastní kulturu, právo rozšiřovat a přijímat informace v jejich mateřském jazyku a sdružovat se v národnostních sdruženích. Podrobnosti stanoví zákon.(2) Občanům příslušejícím k národnostním a etnickým menšinám se za podmínek stanovených zákonem zaručuje též a) právo na vzdělání v jejich jazyku,b) právo užívat jejich jazyka v úředním styku,c) právo účasti na řešení věcí týkajících se národnostních a etnických menšin.

2.1.. **ZÁKON č. 273 / 2001 Sb.**

Pro právní vymezení pojmu národnostní menšina je důležitý ZÁKON č.273 / 2001 Sb.ze dne 10. července 2001 o právech příslušníků národnostních menšin a o změně některých zákonů. Jednotlivé paragrafy jsou vázány na další právní úpravy, které dále zpřesňují jejich výklad. § 2 jsou vymezené základní pojmy:

(1)Národnostní menšina je společenství občanů České republiky žijících na území současné České republiky, kteří se odlišují od ostatních občanů zpravidla společným etnickým původem, jazykem, kulturou a tradicemi, tvoří početní menšinu obyvatelstva a zároveň projevují vůli být považováni za národnostní

menšinu za účelem společného úsilí o zachování a rozvoj vlastní svébytnosti, jazyka a kultury a zároveň za účelem vyjádření a ochrany zájmů jejich společenství, které se historicky utvořilo.(2) Příslušníkem národnostní menšiny je občan České republiky, který se hlásí k jiné než české národnosti a projevuje přání být považován za příslušníka národnostní menšiny spolu s dalšími, kteří se hlásí ke stejné národnosti. § 7 Právo na užívání jména a příjmení v jazyce národnostní menšiny: Příslušníci národnostních menšin mají právo na užívání svého jména a příjmení v jazyce národnostní menšiny za podmínek stanovených zvláštním právním předpisem. Dle zákona Zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů. § 8 Právo na vícejazyčné názvy a označení(1) Příslušníci národnostních menšin, které tradičně a dlouhodobě žijí na území České republiky, mají právo, aby název obce, v níž žijí, názvy jejích částí, ulic, jiných veřejných prostranství, označení budov orgánů veřejné správy a volebních místností byly uvedeny rovněž v jazyce národnostní menšiny. § 9 Právo na užívání jazyka národnostní menšiny v úředním styku a před soudy Příslušníci národnostních menšin, které tradičně a dlouhodobě žijí na území České republiky, mají právo na užívání jazyka národnostní menšiny v úředním styku a před soudy. Podmínky pro výkon tohoto práva upravují zvláštní právní předpisy. 6) § 18 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění zákona č. 30/2000 Sb. § 11 Právo na vzdělávání v jazyce národnostní menšiny

(1) Příslušníci národnostních menšin, které tradičně a dlouhodobě žijí na území České republiky, mají právo na výchovu a vzdělávání ve svém mateřském jazyce ve školách, předškolních zařízeních a školských zařízeních za podmínek, které stanoví zvláštní právní předpisy.viz: **školský zákon č. 561/2004** (2) Příslušníci národnostních menšin podle odstavce 1 mohou za podmínek stanovených zvláštními právními předpisy a) soukromé školy s vyučovacím jazykem národnostní menšiny nebo s výukou jazyka národnostní menšiny jako

vyučovacího předmětu, b) soukromá předškolní zařízení a soukromá školská zařízení. § 12 Právo na rozvoj kultury příslušníků národnostních menšin

(1) Příslušníci národnostních menšin mají právo na zachování a rozvíjení svého jazyka, kultury a tradic a na jejich respektování. (2) Stát vytváří podmínky pro zachování a rozvoj kultury, tradic a jazyků příslušníků národnostních menšin, které tradičně a dlouhodobě žijí na území České republiky; podporuje zejména programy zaměřené na divadla, muzea, galerie, knihovny, dokumentační činnost a další aktivity příslušníků národnostních menšin. Za tím účelem poskytuje dotace ze státního rozpočtu; podmínky a způsob poskytování dotací stanoví vláda nařízením. §13 Právo na rozšiřování a přijímání informací v jazyce národnostní menšiny(1) Příslušníci národnostních menšin mají právo na rozšiřování a přijímání informací v jazyce svých národnostních menšin.(2) Stát podporuje pro zachování a rozvoj kultury, tradic a jazyků vydávání periodického i neperiodického tisku vydávaného v jazycích národnostních menšin, které tradičně a dlouhodobě žijí na území České republiky, a rozhlasové a televizní vysílání v jazycích národnostních menšin, které tradičně a dlouhodobě žijí na území České republiky. Za tímto účelem poskytuje dotace ze státního rozpočtu; podmínky a způsob poskytování dotací stanoví vláda nařízením. (3) Vytváření a šíření rozhlasových a televizních pořadů ve vztahu k příslušníkům národnostních menšin u provozovatelů ze zákona stanoví zvláštní právní předpisy.⁹⁾) Zákon č. 483/1991 Sb., o České televizi, ve znění pozdějších předpisů. Zákon č. 484/1991 Sb., o Českém rozhlasu, ve znění pozdějších předpisů.

2.1.3 Zákon č. 561/2004 (školský zákon)

V tomto zákoně jsou vymezeny právní podklady pro užívání jazyků národnostních menšin , zřizování škol, tříd se vyučovacím jazykem národnostních menšin. §13 (1) Vyučovacím jazykem je jazyk český. §13 (2)

Příslušníkům národnostních menšin se zajišťuje právo na vzdělávání v jazyce národnostní menšiny, a to za podmínek stanovených v §14. **§13 (3)** Ministerstvo může povolit vyučování některých předmětů v cizím jazyce. **§13 (4)** Ve vyšších odborných školách může být vyučovacím jazykem cizí jazyk. **§14 (1)** Obec, kraj, popřípadě ministerstvo zajišťuje pro příslušníky národnostních menšin vzdělávání v jazyce národnostní menšiny v mateřských, základních a středních školách, a to v obcích, v nichž byl v souladu se zvláštním právním předpisem zřízen výbor pro národnostní menšiny, pokud jsou splněny podmínky stanovené tímto zákonem. **§14 (2)** Třidu příslušného ročníku mateřské školy lze zřídit, pokud se ke vzdělávání v jazyce národnostní menšiny přihlásí nejméně 8 dětí s příslušností k národnostní menšině, třídu příslušného ročníku základní školy lze zřídit, pokud se ke vzdělávání v jazyce národnostní menšiny přihlásí nejméně 10 žáků s příslušností k národnostní menšině; mateřskou školu nebo základní školu s jazykem národnostní menšiny lze zřídit za předpokladu, že všechny třídy budou v průměru naplněny nejméně 12 dětmi nebo žáky s příslušností k národnostní menšině v jedné třídě. **§14 (3)** Třidu příslušného ročníku střední školy lze zřídit, pokud se ke vzdělávání v jazyce národnostní menšiny přihlásí nejméně 12 žáků s příslušností k národnostní menšině; střední školu s jazykem národnostní menšiny lze zřídit za předpokladu, že všechny třídy budou v průměru naplněny nejméně 15 žáky s příslušností k národnostní menšině.

§14 (6) Ve školách se vzděláváním v jazyce národnostní menšiny se vydávají vysvědčení, výuční listy, diplomy o absolutoriu dvojjazyčně, a to v jazyce českém a v jazyce národnostní menšiny

Dále se upravuje školní docházka cizinců, osob, které nemají státní příslušnost českou. **§20 (1)** Osoby, které nejsou státními občany České republiky a pobývají oprávněně na území České republiky, mají přístup k základnímu, střednímu a vyššímu odbornému vzdělávání za stejných podmínek jako státní občané České republiky, včetně vzdělávání při výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy.

§20 (3) Osoby se státní příslušností jiného členského státu Evropské unie a jejich rodinní příslušníci mají přístup ke vzdělávání a školským službám podle tohoto zákona za stejných podmínek jako státní občané České republiky. §20 (4) Osobám, které nejsou státními občany České republiky a získaly předchozí vzdělání v zahraniční škole, se při přijímacím řízení ke vzdělávání ve středních a vyšších odborných školách promíjí na žádost přijímací zkouška z českého jazyka, pokud je součástí přijímací zkoušky. Znalost českého jazyka, která je nezbytná pro vzdělávání v daném oboru vzdělání, škola u těchto osob ověří rozhovorem. §20 (5) Pro žáky, kteří jsou dětmi osoby se státní příslušností jiného členského státu Evropské unie, a kteří na území České republiky, kde taková osoba vykonává nebo vykonávala pracovní činnost v pracovněprávním vztahu nebo samostatně výdělečnou činnost, nebo na území České republiky studuje, anebo získala právo pobytu na území České republiky z jiného důvodu dlouhodobě pobývají a kteří plní povinnou školní docházku podle tohoto zákona, zajistí krajský úřad příslušný podle místa pobytu žáka ve spolupráci se zřizovatelem školy a) bezplatnou přípravu k jejich začlenění do základního vzdělávání, zahrnující výuku českého jazyka přizpůsobenou potřebám těchto žáků, b) podle možností ve spolupráci se zeměmi původu žáka podporu výuky mateřského jazyka a kultury země jeho původu, která bude koordinována s běžnou výukou v základní škole.

2.2 Mezinárodní legislativa

Mezinárodní legislativa vzniká na půdě mezinárodních organizací OSN, EU. Jejich cílem je zákonnými normami zajistit ochranu minoritních skupin a sjednotit legislativu svých členských států. Mezinárodní právo je soubor

právních pravidel, norem upravující chování států a jiných subjektů mezinárodního práva (např. organizace, jednotlivci) v jejich mezinárodních vztazích.

Mezi mezinárodní právní dokumenty vztahující se k problematice multikulturní výchovy patří především právní normy přijaté organizací OSN a orgány Evropské unie.

2.2.1 Evropská úmluva o lidských právech

Patří sem EVROPSKÁ ÚMLUVA O LIDSKÝCH PRÁVECH z roku 1950, Česká republika ji přijala jako zákon č. 209/1992 Sb. Jednotlivé články tohoto dokumentu zajišťují právo na život, na spravedlivý proces, uzavírat manželství, svobodu a osobní bezpečnost, spravedlivý proces, svobodu myšlení ,svědomí a náboženského vyznání, zákaz mučení, otroctví a nucené práce, atd.

2.2.2 Evropskou sociální charta

Rada Evropy v roce 1961 v Turíně přijala EVROPSKOU SOCIÁLNÍ CHARTU. Tento dokument se zabývá právy: Právo na práci, Právo na spravedlivé pracovní podmínky. V článku 19 se zabývá Právo migrujících pracovníků a jejich rodin na ochranu a pomoc , zavazuje státy k : „ zajistit uvedeným pracovníkům zdržujícím se oprávněně na jejich území - pokud jsou tyto záležitosti upraveny zákonem nebo právními předpisy, nebo podléhají-li kontrole správních úřadů - zacházení ne méně příznivé, než je zacházení s vlastními občany v následujících záležitostech:

- a) odměňování za práci a jiné pracovní podmínky a podmínky zaměstnání,
- b) členství v odborech a využívání výhod z kolektivního vyjednávání,

c) ubytování;

zajistit uvedeným pracovníkům oprávněně se zdržujícím na jejich území zacházení ne méně příznivé, než je zacházení s vlastními občany, pokud jde o zaměstnanecké daně, poplatky nebo příspěvky placené zaměstnanými osobami; usnadnit v co nejvyšší možné míře sloučení rodiny zahraničního pracovníka, kterému byl povolen pobyt na daném území;

zajistit uvedeným pracovníkům oprávněně se zdržujícím na jejich území zacházení ne méně příznivé, než je zacházení s vlastními občany, pokud jde o právní řízení v záležitostech uvedených v tomto článku;

zabezpečit, aby uvedení pracovníci usídlení v souladu se zákonem na jejich území nebyli vyhoštěni, s výjimkou ohrožení národní bezpečnosti nebo jednání proti veřejnému zájmu nebo morálce;

povolit v zákonných mezích převod částí výdělků a úspor těchto pracovníků podle jejich přání;

rozšířit ochranu a pomoc poskytovanou podle tohoto článku na samostatně výdělečně činné migrující osoby, pokud lze příslušná opatření vztahovat na tuto kategorii osob.“

2.2.3 Mezinárodní pakt o občanských a politických právech, Rámcová úmluva o ochraně národnostních menšin

Mezinárodní pakt o občanských a politických právech vyhlášený Generálním shromážděním v roce 1966, česká republika tento dokument ratifikovala v roce 1976 jako zákon č. 120/1976, v tomto dokumentu jsou zajištěna základní práva států a jedinců .

Rada Evropy v roce 1995 vyhlásila právní dokument Rámcová úmluva o ochraně národnostních menšin , česká republika tento dokument ratifikovala v roce 1997 jako zákon č. 98 / 1998. Tento dokument zajišťuje základní práva

příslušníků národnostních menšin na užívání svého mateřského jazyka, na účasti na veřejném životě společnosti, na svobodné rozhodnutí, zda chce být příslušníkem dané národnostní menšiny, na rovné zacházení , atd.

2.2.4 Evropská charta regionálních či menšinových jazyků

Česká republika podepsala v roce 2000 evropskou právní normu Evropská charta regionálních či menšinových jazyků, do současné doby však nebyla ratifikována Českou republikou a tudíž je nezávazná.

Státy, které podepsaly tuto právní normu dle Preambule : majíce na zřeteli, že cílem Rady Evropy je dosažení větší jednoty mezi jejími členy, zejména za účelem zachování a uskutečňování ideálů a zásad, jež jsou jejich společným dědictvím;

majíce na zřeteli, že ochrana historických regionálních a menšinových jazyků Evropy, z nichž některým hrozí postupný zánik, přispívá k zachování a rozvoji kulturního bohatství a tradic Evropy;

a. majíce na zřeteli, že právo užívat regionální nebo menšinový jazyk v soukromém a veřejném životě je nezczitelným právem, jež odpovídá zásadám zakotveným v Mezinárodním paktu o občanských a politických právech Organizace spojených národů, v duchu Úmluvy Rady Evropy o ochraně lidských práv a základních svobod; národů. Článek 1 definuje základní pojmy:

a. výraz “regionální či menšinové jazyky” označuje jazyky, které jsou:

I. tradičně užívány na daném území státu občany tohoto státu, kteří tvoří skupinu početně menší než ostatní obyvatelstvo státu; a

II. odlišné od úředního jazyka (úředních jazyků) tohoto státu; neoznačuje dialekty úředního jazyka (úředních jazyků) státu, ani jazyky migrantů;

- b. výraz “území, kde je regionální nebo menšinový jazyk užíván” označuje zeměpisnou oblast, kde je tento jazyk vyjadřovacím prostředkem takového počtu osob, který opodstatňuje přijetí různých ochranných a podpůrných opatření uvedených v této Chartě;
- c. výraz “neteritoriální jazyky” označuje jazyky užívané občany státu, které jsou odlišné od jazyka nebo jazyků užívaných ostatním obyvatelstvem státu, ale které, ačkoliv jsou tradičně užívány na území tohoto státu, nelze spojovat s některou jeho konkrétní oblastí.

V ostatních člancích se zabývá otázkami vzdělávání v regionálních nebo menšinových jazycích, používáním regionálních nebo menšinových jazyků v soudních jednáních (vést pře, přijímat ústní či písemné projevy v těchto jazycích, tlumočení do těchto jazyků), ve státní správě (vedení jednání se státními orgány na různých úrovních těmito jazyky), v mediální oblasti (zřízení rozhlasového nebo televizního kanálu vysílajícího v těchto jazycích, vydávání novin).

V České republice se v současné době pracuje na přípravě ratifikace této právní normy, v článku Česká republika v přípravě na ratifikaci Evropské charty regionálních či menšinových jazyků týdeníku Veřejná správa č. 46/2005 autoři **Martina Jirasová, Milan Pospíšil, Andrej Sulitka**, (sekretariát Rady vlády pro národnostní menšiny) se zabývají podobou navrženého zákona, kterým má být tento dokument ratifikován. Viz. citace některých pasáží návrhu. „S ohledem na stanovená kritéria je navrženo zahrnout pod ochranu Charty následující menšinové jazyky: polštinu (v okresech Frýdek-Místek a Karviná), němčinu, romštinu a slovenštinu (v rámci celé ČR, tam, kde je to vzhledem k počtu mluvčích vhodné). V České republice nejsou jazyky, které by bylo možno *sensu stricto* považovat za regionální. Označení “regionální” totiž neznačí ani tak koncentraci v regionu, záměrem tohoto rozlišení je snaha o vytvoření alternativy k pojmům “menšinový”, “méně užívaný” apod. – zejména v případě některých specifických etnolektů na pomezí dialektu a jazyka (kupř. kašubština v Polsku; okcitanština ve Francii; latgalština v Lotyšsku).“ „Ostatní menšinové jazyky v České republice, tj. bulharština, chorvatština, maďarština, rusínština, ruština, řečtina, srbština a ukrajinština, jsou chráněny ve smyslu Rámcové úmluvy o ochraně národnostních menšin, pro zařazení pod ochranu Charty však nesplňují některá kritéria. Chorvatština sice patří mezi tradiční menšinové jazyky (ve třech jihomoravských obcích byla užívána od šestnáctého století do vysídlení a násilného rozptýlení Chorvatů na území střední a severní Moravy v roce 1948), ale v současnosti již neexistuje dostatečný počet osob, které by ji používaly, chybí vlastní program vzdělávání v menšinovém jazyce a další potřebná infrastruktura. Užívání dalších jazyků je spojeno s migračními vlnami až v průběhu dvacátého století. Významným mezníkem pro bulharštinu, maďarštinu, rusínštinu, ruštinu, srbštinu a ukrajinštinu jsou dvacátá léta dvacátého století, pro řečtinu pak konec čtyřicátých let dvacátého století. V historické

retrospektivě tato menšinová společenství obecně provází specifický proces stabilizace národnostně menšinové pozice ve skladbě národnostních menšin České republiky. Ve smyslu čl. 3 odst. 2 lze však kdykoliv později zahrnout pod ochranu Charty další jazyky, v závislosti na jejich stavu a používání v rámci menšinového společenství.

České republice by pod její ochranu měla být zahrnuta němčina, polština, romština a slovenština. S ohledem na historický kontext, demografickou skladbu obyvatelstva a možnosti vymezení území pro plnění závazků jsou do části III Charty zařazeny následující jazyky:

a) polština, která je mateřským jazykem přibližně padesáti tisíc občanů ČR, žijících zejména v oblasti Těšínského Slezska, na území okresů Frýdek-Místek a Karviná (Moravskoslezský kraj); naplňování vybraných závazků je zajištěno příslušnými zákony a bude prováděno v obcích, kde je to vzhledem k počtu mluvčích vhodné;

b) slovenština, která je mateřštinou přibližně 200 tisíc občanů ČR, kteří jsou usídleni na celém území státu; naplnění vybraných závazků není problematické díky jazykové příbuznosti slovenštiny s češtinou a legislativním úpravám, umožňujícím užívání slovenštiny v úředním styku.“

Ještě jednou zdůrazňuji, že tyto citace nejsou ze zákona, který má platnost, je to pouze návrh, otištěný ve výše zmiňovaném týdeníku Veřejní zpráva.

Závěrem lze říci, že základní práva příslušníků minoritních skupin jsou po právní stránce zajištěna ať už na úrovni mezinárodního práva tak i státního.

2.3 Shrnutí

Tyto kapitoly se zabývají právními aspekty soužití mezi majoritní společností minoritními skupinami. Na uvedených příkladech jak českého právního řádu tak mezinárodních právních dokumentů je zjevné, že největší pozornost je věnována otázce dodržování lidských práv ve všech oblastech života. V neposlední řadě je třeba zmínit i ustanovení, která se zabývají užíváním jazyků menšinových skupin.

3 Uplatňování prvků multikulturní výchovy v České republice a v Evropě

Při srovnání multikulturní výchovy jsem použila informační studii Otázka diskriminace Romů v České republice, které byla vypracována jako studie k Rámcové úmluvě o ochraně národnostních menšin a dokumentu Integrace dětí přistěhovalců do škol v Evropě vypracovaný organizací Eurydice, která shromažďuje informace z oblasti evropského školství.

3.1 Česká republika a multikulturní výchova

V České republice v současné době probíhá příprava Školních vzdělávacích programů jednotlivých základních škol, které vznikají na podkladě Rámcového vzdělávacího programu základního vzdělávání. V tomto dokumentu je zakotvena povinnost začlenit do školních programů jako průřezové téma prvky

multikulturní výchovu. Žáci mají získávat kompetence v rámci jednotlivých vzdělávacích předmětů nebo bloků předmětů. Témata multikulturní výchovy se musí objevit na obou stupních základního vzdělávání. Záleží na škole jak dané téma zpracuje. V Rámcovém vzdělávacím programu základního vzdělávání je dáno, jaké kompetence žáci mají získat. Do současné doby některé školy prvky multikulturní výchovy zařazovaly, dle svého uvážení v rámci projektů např. výměnných pobytů mezi českými a zahraničními školami.

V českém prostředí se multikulturní výchova většinou zaměřuje na záležitosti soužití s Romy, na pomoc romským žákům při začleňování do školního vzdělávání atd. Proto dnes nalézáme již velmi početnou literaturu týkající se edukačních problémů romské minority v České republice a v tomto směru jsou vyvíjeny mnohé prospěšné aktivity. V České republice probíhají projekty zaměřené na integraci romských žáků např. cílenou asistencí tzv. vychovatelů asistentů učitele, převážně příslušníků romského etnika, vytvářením přípravných tříd pro děti ze sociokulturně znevýhodněného prostředí. Probíhá projekt Phare –NUTS POSUN (Pomožme Školám Učit Nově) zaměřeného na romské žáky.

Po roce 1989 do sítě základních škol patří státní i soukromé školy, které založily např. církevní organizace, které vyučují podle schválených vzdělávacích programů. Vyučovacím jazykem je čeština. Školský zákon umožňuje zřídit třídy nebo školy s vyučovacím jazykem národnostní menšiny, pokud jsou splněny podmínky dané zákonem.

V české společnosti není otázka náboženství nijak preferovaná. Podle statických výzkumů je většina obyvatel ateistická. Ve školách s náboženství není povinným vyučovacím předmětem. Lze nabídnout jeho výuku jako volnočasovou aktivitu. Státní svátky jsou dané zákonem.

V českých státních školách nejsou zavedeny uniformy, žáci se řídí školním řádem školy, kterou navštěvují.

MŠMT v rámci podpory multikulturní výchovy zřídilo Oddělení vzdělávání národnostních menšin a multikulturní výchovu. Dále za podpory tohoto ministerstva vzniklo odborné pracoviště Kabinet pro výchovu k demokratickému občanství. Toto pracoviště pořádá semináře, workshopy pro pedagogy. MŠMT dále podporuje projekty na další vzdělávání učitelů v oblasti multikulturní výchovy : Program multikulturní výchovy, Program vzdělávání v jazycích národnostních menšin, Program integrace Romů, Reformu multikulturního vzdělávání. Multikulturní výchova se začíná uplatňovat v přípravném vzdělávání učitelů: Dále probíhají projekty Phare, které pořádá organizace Partners czech např. Zlepšení vztahů mezi českou a romskou komunitou. Projekty Varianty, pořádající organizace nadace Člověk v tísni při České televizi, interkulturní vzdělávání zaměřené na podporu výuky multikulturní výchovy na všech typech škol, projekty pořádané Multikulturním centrem Praha.

Vzdělávání pedagogů v multikulturní výchově se děje v rámci přípravy na vysokých školách a v rámci dalšího vzdělávání pedagogů.

3.2 Evropské státy a multikulturní výchova

Evropské státy podporují s ohledem na vývoj dětí osvojování mateřského jazyka dětí z národnostních menšin. Většina zemí umožňuje výuku v jazyce národnostních menšin, pokud o to rodiče projeví zájem, popřípadě jsou splněny požadavky např. počet žáků , kvalifikace učitele, atd. Ve Velké Británii výuka mateřského jazyka probíhá jako mimoškolní výuka, Estonsko a Litva nechávají výuku mateřského jazyka na uvážení dané školy. Společně s výukou mateřského jazyka probíhá seznámení se s kulturou, historií daného etnika. Příkladem státu,

kde jsou zpracované vzdělávací programy v jazycích národnostních menšin je Lotyšsko.

Vzhledem k tomu, že vyučovací jazyk je odlišný od jazyka přistěhovalců, národnostních menšin, že příslušníci těchto menšin se pohybují v prostředí, ve kterém je dominantní jiný jazyk než je jejich mateřština, většina evropských států věnuje pozornost výuce jazyka majoritní společnosti, aby se tito lidé mohli začlenit do společnosti. Výuka pro dospělé členy národnostních menšin a etnik probíhá většinou jako odpolední kurzy, večerní školy, např. Itálie, Kypr.

V otázce náboženské tolerance probíhají v současné době diskuse. V některých evropských státech žáci v době náboženských států, který je součástí jejich náboženství, jsou uvolňováni z výuky. V Německu, Švédsku, Finsku je možné upravit formu výuky např. tělesné výchovy s ohledem na zvyklosti daného etnika. Ve školách Velké Británie probíhá povinná společná křesťanská modlitba, lze upustit od jejího konání, pokud je to v konfliktu s náboženským cítěním a je podána žádost.

V roce 2004 ve Francii byl přijat zákon, který zakazuje nosit do školy velké symboly náboženství, tzv. šátkový zákon. Týká se oblékání žáků škol. V některých evropských zemích je tento problém řešen školní uniformou. Ve Švédsku, Nizozemsku, Norsku probíhají veřejné diskuse o odívání žáků a nošení náboženských symbolů. V Nizozemí mají školy právo zakázat oděvy, které narušují normální průběh vzdělávání nebo brání očnímu kontaktu.

Multikulturní výchově státní organizace evropských zemích věnují náležitou pozornost. Témata multikulturní výchovy jsou rozvíjena v rámci předmětů: dějepis, zeměpis, cizí jazyk, náboženská výchova a vyučovací jazyk. Jsou dána témata a didaktická doporučení k výuce multikulturní výchovy.

Vzdělávání učitelů multikulturní výchovy probíhá dvěma způsoby. První začleňuje multikulturní výchovu do určitých studijních předmětů např.

vyučovací jazyk, cizí jazyk, zeměpis, historie, náboženství., estetika. Mezi tyto státy patří Německo, Irsko, Rumunsko, Slovensko, Norsko, Malta. Druhým způsobem je příprava specificky zaměřená na multikulturní výchovu. K státům, které se daly tímto směrem je Francie, Irsko, Litva, Lucembursko. V Portugalsku a Finsku se zaměřili na celoživotní vzdělávání učitelů v multikulturní výchově, toto vzdělávání je zaměřeno na osvojení praktické a didaktické způsobilosti orientované na práci se žáky z různého kulturního zázemí.

3.3 Shrnutí

Multikulturní výchově je věnována pozornost ze strany státních orgánů, společenských organizací. V současném světě se stává nedílnou součástí všech částí života demokratické společnosti.

V Evropských zemích se stala součástí vzdělávání, Zaměřuje se na děti i dospělé členy minoritních skupin. Cílem je pomoci při integraci minoritních skupin do všech oblastí života majoritní společnosti. Nedílnou částí je informovat majoritní společnost o kultuře, tradici minoritních skupin. Na základě těchto poznatků pomoci vytvořit takové kompetence, které umožní soužití rozdílných kultur.

V Českých zemích je nejmarkantnějším problémem, který je vnímán společností soužití Romů a ostatní společnosti. Většina projektů v oblasti multikulturní výchovy je zaměřena na tuto problematiku. V současné době se do popředí dostává otázka soužití nejen Romů s majoritní společností ale i soužití dalších etnických, národnostních menšin žijících v České republice. Vzhledem k těmto

skutečností se jeví začlenění prvků multikulturní výchovy do vzdělávání velmi důležitý krok. Důkazem je povinnost začlenit průřezové téma Multikulturní výchova do školních vzdělávacích programů.

4 Diskriminace

V multikulturní výchově je důležitá otázka diskriminace, rasové nesnášenlivosti a jejím projevům. Pro zmírnění projevů diskriminace má multikulturní výchova důležitou výchovnou funkci. Uplatňování prvků multikulturní výchovy by mělo žáky vést k pochopení svých postojů k jednotlivým etnickým menšinám, k chápání postojů příslušníků etnických menšin vůči minoritní společnosti.

4.1 Pojem diskriminace

Co je diskriminace a co je jejím základem? S diskriminací se lze setkat v různých životních situacích: školství, v zaměstnání, atd. Do pozice diskriminovaného se může dostat jedinec kvůli pohlaví, vzdělání, národnosti,

věku,... . Jedná se o situace, kdy jsou jednotlivci menšiny nějakým způsobem znevýhodněni (např. rasou, pohlavím, věkem) ve srovnání s dalšími jedinci .

Pojem diskriminace lze vysvětlit na základě psychologických poznatků, „*Diskriminace se týká negativních akcí, které vyplývají z předsudků. Někdo, kdo je pod vlivem předsudků, se může za určitých situací dopouštět diskriminace. Když se předsudky daří držet pod kontrolou společnosti, pak se neproměňují v diskriminační akty. Jestliže se však ve společnosti předsudkům nekladou dostatečné překážky, pak se předsudky projevují diskriminačním jednáním, které se podle intenzity liší od prostého sociálního vyhnutí se až k činům extrémně agresivním.*“ (Jaroušek, Voskovec. Štika in Průcha,2001,s.223 – 224)

O definici filozofické a sociologické se zmiňuje Hana Frištenská „ *V obecné rovině jde o proces odlišování , vnímání rozdílů a také o výsledky tohoto procesu.Zvláštním případem je sociální diferenciacce(k ní patří také rasová diskriminace), v níž jsou popřeny normativní zásady rovnosti stejného zacházení se všemi členy sociálního útvaru. Jedná se zejména o neoprávněné rozlišování jedinců nebo skupin na základě jejich příslušnosti k určité biologické (rasové) či sociální (profesní, politické, stratifikační či náboženské apod.)kategorie a znevýhodňování jedinců oproti druhým. Diskriminace obsahuje různé formy nevhodného zacházení a často slouží jako proces nebo forma sociální kontroly k udržování sociální distance mezi sociálními kategoriemi nebo skupinami.*“ (Frištenská in Šišková , 1998, s.14)

Tato autorka diskriminační chování rozlišuje na diskriminaci úmyslnou, vědomou a strukturální. Vědomá diskriminace je úmyslné chování, které je zaměřené ke konkrétnímu jedinci, má konkrétní obsah, patří sem např. odmítnutí, dát práci tomuto jedinci kvůli příslušnosti k určitému etniku. Strukturální diskriminace je neúmyslná, vzniká uplatňováním procedur, které jsou pro určitou skupinu diskriminační, protože neberou v úvahu jejich odlišnosti a možnosti např. ve školství jazykové možnosti Romů.

Diskriminace je také právní problém, neboť projevy diskriminace jsou v rozporu s právními normami v dané společnosti. Právní normy definují diskriminaci jako jakékoliv odlišování, vylučování, omezování nebo znevýhodňování založené na rase, barvě pleti nebo na národnostním nebo etnickém původu, jehož cílem nebo následkem je znemožnění nebo omezení uznání, užívání nebo uskutečňování lidských práv a základních svobod na základě rovnosti v politické, hospodářské, sociální, kulturní nebo kterékoliv oblasti veřejného života. Tato definice je obsažena v Mezinárodní úmluvě OSN o odstranění všech forem diskriminace č. 95 / 1974 Sb.

V těchto definicích se objevují pojmy, které je třeba ozřejmit. Co jsou předsudky, rasová nesnášenlivost, rasa, rasismus?

4.2 Pojmy vztahující se k diskriminaci

Jak bylo řečeno v psychologické definici diskriminace, je toto jednání ovlivněno předsudky, stereotypy. Předsudky, stereotypy hrají důležitou roli v životě lidí. Ovlivňují jejich vnímání sebe samých i druhých. Jsou předávány z generace na generaci. Předsudky jsou často zdrojem nedůvěry, překážkou v jednání, v komunikaci s ostatními. Vedou k závěrům a interpretacím, které jsou akceptovány jako pravdivé bez jakýchkoliv důkazů. Tyto předsudky jsou ovlivněné hodnotami informacemi a zkušenostmi s podobnými jedinci. Předsudky ovlivňují naše očekávání při jednání s ostatními.

„Stereotypy jsou mínění o třídách individuí, skupinách nebo objektech, která jsou v podstatě šablonovité způsoby vnímání a posuzování toho, k čemu se vztahují, nejsou produktem přímé skutečnosti individua, jsou přebírány a udržují se tradicí.“ (Nekonečný in Průcha, 2001, s.36)

Jinými slovy jsou to naše mínění o jiných, která dostaneme zprostředkovaně, protože se to traduje, říká „dokola“. Jako příklad může posloužit většinové mínění o Romech . že jsou líní, jsou to kriminálníci atd. Jestliže tyto názory jsou přijímané dochází ke generalizaci nebo zobecnění. Předsudky vedou k tomu, že přisuzujeme očekávané jednání , chování všem příslušníkům dané skupiny

Předsudky a stereotypy představují závažný problém pro multikulturní výchovu. Je nutné říci, že ne všichni lidé, kteří mají předsudky, se dopouští diskriminace.

O diskriminaci se často hovoří v souvislosti s chováním k příslušníkům etnických skupin, zvláště je –li rozdílnost viditelná např. barva pleti. Na základě vzhledu rozdělujeme lidi na rasy. Problematika ras je v popředí zájmu antropologů a etnografů. Na základě poznatků biologie člověka, z poznatků fyzické antropologie rozlišujeme dle anatomických rozdílů rasy. Z těchto poznatků vychází teorie rasové taxonomie nebo–li třídění lidstva na tři rasy, plemena (bílá – europoidní, žlutá – mongoloidní, černá – negroidní).

J. Průcha k definování pojmu **rasa** vychází z definice fyzické antropologie. „ Rasy (plemena) jsou velké skupiny lidí s podobnými tělesnými znaky, které jsou dědičné , vytvořily s vlivem přírodního prostředí a vzniklých původně v určitých geografických teritoriálních prostorech., europoidní plemeno v Evropě a Blízkém východě, negroidní plemeno v Africe, mongoloidní plemeno v Asii.“ (Průcha, 2001,s.28)

V současné době dochází velkému pohybu příslušníků jednotlivých ras mimo původní území. Vlivem tohoto pohybu dochází k vzájemnému kontaktu a promíšení ras. Některé státy, např. Brazílie, mají velký počet míšenců, rodiče těchto jedinců pocházejí ze dvou různých ras.

O třídění lidí do skupin podle znaků charakteristických po danou skupinu se zabývají mimo již zmiňovanou antropologii také sociologie, interkulturní psychologie, lingvistika aj. Definice těchto skupin lidí je odvozena od vzorců

chování, jazykových či náboženských charakteristik. Dle těchto charakteristik se setkáváme s dělením na germánskou, románskou rasu, atd.

Poznatky o rasách se staly zdrojem pro vznik ideologie zvané rasismus. J.Průcha pojem rasismus definuje „ Rasismus je souhrnné označení, pro takové jednání, které překračuje vnímání rasových odlišností a přetváří se na nepřátelské aktivity vůči příslušníkům jiné rasy, jež se projevují v diskriminaci, v agresivním chování.“(J.Průcha,2001,s.29)

Hana Frištenská definuje „ Rasismus – ideologie, která představuje soubor koncepcí vycházejících ze strachu z cizího (xenofobie) a tvořící jeho ideologickou nástavbu.Předpokládá fyzickou a duševní nerovnost lidských plemen (ras) a rozhodující vliv rasových odlišností na dějiny a kulturu lidstva.“ (Frištenská in T.Šisková,1998,s.14) Rasismus má dvě různé podoby, H. Frištenská je rozlišuje měkký a tvrdý rasismus.Měkký rasismus je nevyhraněný a latentní (skrytý). Tvrdý rasismus se projevuje agresivitou, patří sem ideologie jako fašismus, apartheid, apod.

V právní oblasti rasismus není definován. V právních předpisech jsou pojmenovány projevy rasistického chování : rasová nesnášenlivost, rozlišování ras, veřejné hanobení národa či rasy, podněcování k nenávisti k některému národu,....

5 Právní normy se vztahem k diskriminaci a rasismu

Právní normy ve svých klauzulích zakazují projevy diskriminace, postihují projevy diskriminace.

5.1 České právní normy

Základní právní normou je **Ústava ČR** čl.6 ...Rozhodování většiny dbá ochrany menšin. Součástí ústavního pořádku je **Listina základních práv a svobod** (Ústavní zákon č 2/ 1993 sb.) Článek 3(1) Základní práva a svobody se zaručují všem bez rozdílu pohlaví, rasy, barvy pleti, jazyka, víry a náboženství, politického či jiného smýšlení, národního nebo sociálního původu, příslušnosti k národnostní nebo etnické menšině, majetku, rodu nebo jiného postavení.(2) Každý má právo svobodně rozhodovat o své národnosti. Zakazuje se jakékoli ovlivňování tohoto rozhodování a všechny způsoby nátlaku směřující k odnárodnování. Článek 24 Příslušnost ke kterékoli národnostní nebo etnické menšině nesmí být nikomu na újmu.

Zákon č.85/1990 Sb. o právu shromažďovacím ve znění pozdějších předpisů § 10 (1) Národní výbor, jemuž bylo shromáždění oznámeno, je zakáže, jestliže by oznámený účel shromáždění směřoval k výzvě:

a) popírat nebo omezovat osobní, politická nebo jiná práva občanů pro jejich národnost, pohlaví, rasu, původ, politické nebo jiné smýšlení, náboženské vyznání a sociální postavení nebo k rozněcování nenávisti a nesnášenlivosti z těchto důvodů;

Zákon č.83/1990 Sb., o sdružování občanů ve znění pozdějších předpisů § 4 Nejsou dovolena sdružení a) jejichž cílem je popírat nebo omezovat osobní, politická nebo jiná práva občanů pro jejich národnost, pohlaví, rasu, původ, politické nebo jiné smýšlení, náboženské vyznání a sociální postavení, rozněcovat nenávist a nesnášenlivost z těchto důvodů, podporovat násilí, anebo jinak porušovat ústavu a zákony

Zákon č.424 /1991 Sb.,o politických stranách ve znění pozdějších předpisů

§4Zakazují se strany a hnutí,

- a) které porušují ústavu a zákony nebo jejichž cílem je odstranění demokratických základů státu,
- b) které nemají demokratické stanovy nebo nemají demokraticky ustanovené orgány,

- c) které směřují k uchopení a držení moci zamezujícím druhým stranám a hnutím ucházet se ústavními prostředky o moc nebo které směřují k potlačení rovnoprávnosti občanů,
- d) jejichž program nebo činnost ohrožují mravnost, veřejný pořádek nebo práva a svobodu občanů.

Zákon č.256/1992 Sb.,o ochraně osobních údajů v informačních systémech

§16 Provozovat informační systém, který nakládá s informacemi, které vypovídají o osobnosti a soukromí dotčené osoby, jejím rasovém původu, národnosti, politických postojích a členství v politických stranách a hnutích, vztahu k náboženství, o její trestné činnosti, zdraví, sexuálním životě a majetkových poměrech, lze pouze, stanoví-li tak zvláštní zákon, nebo se souhlasem žijící dotčené osoby, pokud je možné, aby tento projev vůle učinila. Jestliže nelze podmínku souhlasu splnit, lze s informacemi nakládat jen za předpokladu, že bude zachována lidská důstojnost, osobní čest, dobrá pověst a chráněno dobré jméno dotčené osoby.

Zákon č. 435 /2004 Sb. , o zaměstnanosti § 4 (2) Při uplatňování práva na zaměstnání je zakázána přímá i nepřímá diskriminace z důvodu pohlaví, sexuální orientace, rasového nebo etnického původu, národnosti, státního občanství, sociálního původu, rodu, jazyka, zdravotního stavu, věku, náboženství či víry, majetku, manželského a rodinného stavu nebo povinností k rodině, politického nebo jiného smýšlení, členství a činnosti v politických stranách nebo politických hnutích, v odborových organizacích nebo organizacích zaměstnavatelů; diskriminace z důvodu těhotenství nebo mateřství se považuje za diskriminaci z důvodu pohlaví. Za diskriminaci se považuje i jednání zahrnující podněcování, navádění nebo vyvolávání nátlaku směřujícího k diskriminaci.

Zákon č.140/1961 Sb., trestní zákoník ve znění pozdějších předpisů § 196 2)

Kdo užije násilí proti skupině obyvatelů nebo jednotlivci nebo jim vyhrožuje usmrcením, ublížením na zdraví nebo způsobením škody velkého rozsahu pro jejich politické přesvědčení, národnost, příslušnost k etnické skupině, rasu, vyznání nebo proto, že jsou bez vyznání, bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až tři léta. [§ 198 Hanobení národa, etnické skupiny, rasy a přesvědčení \(1\)](#) Kdo veřejně hanobí

- a) některý národ, jeho jazyk, některou etnickou skupinu nebo rasu, nebo
- b) skupinu obyvatelů republiky pro jejich politické přesvědčení, vyznání nebo proto, že jsou bez vyznání, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta.

[§ 198a Podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod \(1\)](#) Kdo veřejně podněcuje k nenávisti k některému národu, etnické skupině, rase, náboženství, třídě nebo jiné skupině osob nebo k omezování práv a svobod jejich příslušníků, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta. [\(2\)](#) Stejně bude potrestán, kdo se spolčí nebo srotí k spáchání činu uvedeného v odstavci 1

[§221 \(2\)](#) Odnětím svobody na jeden rok až pět let bude pachatel potrestán,

- b) spáchá-li takový čin na jiném pro jeho rasu, příslušnost k etnické skupině, národnost, politické přesvědčení, vyznání nebo proto, že je bez vyznání, [§ 222](#)

[2\)](#) Odnětím svobody na tři léta až deset let bude pachatel potrestán,

[§ 259 Genocidium](#)

[\(1\)](#) Kdo v úmyslu zničit úplně nebo částečně některou národní, etnickou, rasovou nebo náboženskou skupinu

- a) uvede příslušníky takové skupiny do takových životních podmínek, které mají přivodit jejich úplné nebo částečné fyzické zničení,

- b) provede opatření směřující k tomu, aby se v takové skupině bránilo rození

dětí,

c) násilně převádí děti z jedné takové skupiny do druhé, nebo

d) způsobí příslušníkovi takové skupiny těžkou újmu na zdraví nebo smrt,

bude potrestán odnětím svobody na dvanáct až patnáct let nebo výjimečným trestem.

§ 260 (1) Kdo podporuje nebo propaguje hnutí, které prokazatelně směřuje k potlačení práv a svobod člověka nebo hlásá národnostní, rasovou, náboženskou či třídní zášť nebo zášť vůči jiné skupině osob, bude potrestán odnětím svobody na jeden rok až pět let.

(2) Odnětím svobody na tři léta až osm let bude pachatel potrestán,

a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 tiskem, filmem, rozhlasem, televizí nebo jiným podobně účinným způsobem,

b) spáchá-li takový čin jako člen organizované skupiny, nebo

c) spáchá-li takový čin za stavu ohrožení státu nebo za válečného stavu.

5.2 Mezinárodní právní normy

Mezinárodní pakt OSN o občanských a politických právech (Sb.120/1976)

Čl.2 1. Každý stát, který je smluvní stranou Paktu, se zavazuje respektovat práva uznaná v tomto Paktu a zajistit tato práva všem jednotlivcům na svém území a podléhajícím jeho jurisdikci, bez jakéhokoli rozlišování podle rasy, barvy, pohlaví, náboženství, politického nebo jiného smýšlení, národnostního nebo sociálního původu, majetku, rodu nebo jiného postavení.

Čl.20 2. Jakákoli národní, rasová nebo náboženská nenávisť, jež představuje podněcování k diskriminaci, nepřátelství nebo násilí, musí být zakázána zákonem.

Čl.24 1. Každé dítě má bez jakékoli diskriminace podle rasy, barvy, pohlaví, jazyka, náboženství, národnostního nebo sociálního původu, majetku nebo rodu právo na takovou ochranu, která mu přísluší s ohledem na jeho postavení nezletilce, ze strany jeho rodiny, společnosti a státu.

Čl.26 Všichni jsou si před zákonem rovni a mají právo na stejnou ochranu zákona bez jakékoli diskriminace. Zákon zakáže jakoukoli diskriminaci a zaručí všem osobám stejnou a účinnou ochranu proti diskriminaci z jakýchkoli důvodů, např. podle rasy, barvy, pohlaví, jazyka, náboženství, politického nebo jiného přesvědčení, národnostního nebo sociálního původu, majetku a rodu.

Mezinárodní pakt OSN o hospodářských, sociálních a kulturních právech

(Sb. č.120/1976) z roku 1966 čl.2 2. Státy, smluvní strany Paktu, se zavazují, že zaručí, že práva formulovaná v tomto Paktu budou se uskutečňovat bez jakéhokoli rozlišování podle rasy, barvy, pohlaví, jazyka, náboženství, politického nebo jiného smýšlení, národnostního a sociálního původu, majetku, rodu nebo jiného postavení. čl.14. Státy, smluvní strany Paktu, uznávají právo každého na vzdělání. Souhlasí, že vzdělání bude směřovat k plnému rozvoji lidské osobnosti a smyslu pro její důstojnost a posílení úcty k lidským právům a základním svobodám. Souhlasí, že vzdělání má umožnit všem osobám účinnou účast ve svobodné společnosti, napomáhat k vzájemnému porozumění, snášenlivosti a přátelství mezi všemi národy a všemi rasovými, etnickými a náboženskými skupinami, jakož i k rozvoji činnosti Organizace spojených národů pro zachování míru.

Mezinárodní úmluva OSN o odstranění všech forem rasové diskriminace (Sb.č.95/1974) Čl.1 1. Výraz "rasová diskriminace" v této úmluvě znamená jakékoli rozlišování, vylučování, omezování nebo zvýhodňování založené na rase, barvě pleti, rodovém nebo národnostním nebo etnickém původu, jehož cílem nebo následkem je znemožnění nebo omezení uznání, užívání nebo uskutečňování lidských práv a základních svobod na základě rovnosti v politické, hospodářské, sociální, kulturní nebo v kterékoli jiné oblasti veřejného života.

Čl.2 2. Pokud to okolnosti vyžadují, provedou smluvní státy zvláštní opatření v oblasti sociální, hospodářské, kulturní a v jiných oblastech k zajištění přiměřeného rozvoje a ochrany rasových skupin nebo jejich příslušníků, aby jim bylo zaručeno plné a rovné užívání lidských práv a základních svobod. Tato opatření nemají mít v žádném případě za následek zachování nerovnosti nebo rozdílnosti práv různých rasových skupin po dosažení účelu, pro který byla přijata.

Čl.4 Smluvní státy odsuzují veškerou propagandu a všechny organizace, které jsou založeny na myšlenkách nebo teoriích o nadřazenosti jedné rasy nebo skupiny osob jedné barvy pleti nebo etnického původu, nebo které se pokoušejí ospravedlňovat nebo povzbuzovat jakoukoli formu rasové nenávisti a diskriminace, a zavazují se, že přijmou bezodkladná a pozitivní opatření k vymýcení jakéhokoli podněcování k rasové diskriminaci nebo činů rasové diskriminace, a k tomuto cíli, s náležitým zřetelem na zásady zakotvené ve Všeobecné deklaraci lidských práv a na práva výslovně uvedená v článku 5 této úmluvy, se zavazují zejména:

a) prohlásit za činy trestné podle zákona: jakékoli rozšiřování idejí založených na rasové nadřazenosti nebo nenávisti, jakékoli podněcování k rasové diskriminaci, jakož i veškeré násilné činy nebo podněcování k takovým činům proti kterékoli rase nebo kterékoli skupině osob jiné barvy pleti nebo etnického

původu, jakož i poskytování jakékoli podpory rasistické činnosti, včetně jejího financování;

b) prohlásit za nezákonné organizace a rovněž i organizovanou a jakoukoli jinou propagandistickou činnost podporující a povzbuzující rasovou diskriminaci a prohlásit účast v takových organizacích nebo na takové činnosti za trestnou podle zákona;

c) nedovolit celostátním ani místním veřejným orgánům nebo institucím podporovat nebo podněcovat rasovou diskriminaci.

Úmluva Rady Evropy o ochraně lidských práv a základních svobod ve znění protokolů 3,5,a 8 (Sb.č.209/1992) Čl. 14 Zákaz diskriminace

Užívání práv a svobod přiznaných touto Úmluvou musí být zajištěno bez diskriminace založené na jakémkoli důvodu, jako je pohlaví, rasa, barva pleti, jazyk, náboženství, politické nebo jiné smýšlení, národnostní nebo sociální původ, příslušnost k národnostní menšině, majetek, rod nebo jiné postavení.

Z výčtu právních norem vyplývá , že jak mezinárodní i vnitrostátní normy definují diskriminační jednání, určují postihy za takovéto jednání.

5.3 Diskriminace a komunikace

Pro multikulturní výchovu mají význam poznatky o komunikaci , o používání jazykových systémů. Ne všechny etnika jsou odlišná barvou pleti, takže si uvědomíme odlišnost až při komunikaci. Často si neuvědomuje , že my jako minorita se chováme jinak, máme jiné hodnoty. Jinak vnímáme svět kolem nás.

Tyto rozdíly si uvědomuje při komunikaci, kdy často dochází ke konfliktům. Divíme se, že oni nás nechápou, že oni nám nerozumí.

Do komunikačního procesu vstupují mnohé faktory. Patří sem hodnoty, způsob vnímání, předsudky, komunikační styl.. Během celého procesu přenosu informace může dojít k chybě. Chyba se může stát u toho, kdo zprávu podává, v nepřesné, nejasné formulaci. Na straně přijímací chyba může spočívat v nesoustředěnosti, z vyvození předčasných závěrů, nepochopení významu slov. Tyto jevy vedou k nedorozumění až ke konfliktům. Pokud komunikující jedinci mají stejné nebo co nejvíce podobné vstupní faktory (hodnoty, vnímání, komunikační styl, předsudky) pak je velká pravděpodobnost, že si porozumí.

Projev člověk je ovlivněn verbálně asi 10%, hlasem 40% a z 50% neverbální komunikací, to je gesty, postojem, mimikou. Při komunikaci s příslušníky jiných etnik je třeba mít na paměti, že každé z nich má určitý komunikační styl, který je ovlivněn tradicemi a zvyklostmi (př. Bulharsko – pokývání hlavou nahoru dolů znamená ne a zleva doprava ano,...).

V této problematice má multikulturní výchova prostor pro předávání znalostí o komunikačních stylech jednotlivých etnik, o faktorech, které tyto styly utváří. Zvláště vhodná je technika aktivního naslouchání.

5.4 Shrnutí

Tyto kapitoly se zmiňují o diskriminaci. Pod tímto pojmem je nutné si představit jednání, které vede potlačování nebo upírání práv druhému. Záminkou diskriminace se může stát jakákoliv odlišnost např. barva kůže, věk, pohlaví. S diskriminačními projevy se lze setkat ve všech oblastech života.

Na podkladě studií o rasách, plemenech se během vývoje lidstva se rozvíjejí některé ideologické studie, které hovoří nadřazenosti jedné rasy nad druhou.

Hovoříme o rasismu. Myšlenky této ideologie jsou živé i dnes. Je nutné zabránit jejich šíření, trestat jednání vzniklé na základě těchto myšlenek.

6 Cíle multikulturní výchovy

Cíle multikulturní výchovy, jak je definuje E. Mistrík (1999)

- a) Schopnost chápat úlohu jednotlivých kultur a společností v historickém kontextu, schopnost chápat jejich diferencovaný a přitom sociálně rovnocenný vklad do světové kulturní historie. Schopnost překonat egocentrický pohled na svět.
- b) Schopnost vidět a chápat vzájemnou komunikaci a dynamiku kultur v historii.
- c) Schopnost vést dialog s jinými kulturami, případně snahu otevřít se a vstoupit do aktivního tvořivého dialogu s jinými kulturami.
- d) Schopnost chápat vztahy vlastní kultury s jinými kulturami.
- e) Schopnost chápat oproti výhodám i omezení vlastní kultury.
- f) Schopnost být tolerantní a empatický k jiným kulturám a schopnost projevit zájem o jiné kultury.

Dle autorů projektu Reforma multikulturního vzdělávání (2003) je cílem multikulturní výchovy příprava pro život v různorodé a diverzifikované společnosti, v níž se jedinec může ocitnout v pozici příslušníků jak většiny, tak menšiny, přičemž ke zvládnutí každé z těchto pozic je nezbytné být vybaven určitými interkulturními kompetencemi v oblasti znalostí, dovedností a postojů.

V Rámcovém vzdělávacím programu základního vzdělávání (VÚP, 2004) jsou dány kompetence, kterých by žáci měli dosáhnout.

Přínos průřezového tématu multikulturní výchovy k rozvoji osobnosti žáka

V oblasti vědomostí, dovedností a schopností průřezové téma:

- poskytuje žákům základní znalosti o různých etnických a kulturních skupinách žijících v české a evropské společnosti
- rozvíjí dovednost orientovat se v pluralitní společnosti a využívat interkulturních kontaktů k obohacení sebe i druhých
- učí žáky komunikovat a žít ve skupině s příslušníky odlišných sociokulturních skupin, uplatňovat svá práva a respektovat práva druhých, chápat a tolerovat odlišné zájmy, názory i schopnosti druhých
- učí přijmout druhého jako jedince se stejnými právy, uvědomovat si, že všechny etnické skupiny a všechny kultury jsou rovnocenné a žádná není nadřazena jiné
- rozvíjí schopnost poznávat a tolerovat odlišnosti jiných národnostních, etnických, náboženských, sociálních skupin a spolupracovat s příslušníky odlišných sociokulturních skupin
- rozvíjí dovednost rozpoznat projevy rasové nesnášenlivosti a napomáhá prevenci vzniku xenofobie
- učí žáky uvědomovat si možné dopady svých verbálních i neverbálních projevů a připravenosti nést odpovědnost za své jednání,
- poskytuje znalost některých základních pojmů multikulturní terminologie: kultura, etnikum, identita, diskriminace, xenofobie, rasismus, národnost, netolerance aj.

V oblasti postojů a hodnot průřezové téma:

- pomáhá žákům prostřednictvím informací vytvářet postoje tolerance a respektu k odlišným sociokulturním skupinám, reflektovat zázemí příslušníků ostatních sociokulturních skupin a uznávat je
- napomáhá žákům uvědomit si vlastní identitu, být sám sebou, reflektovat vlastní sociokulturní zázemí

- stimuluje, ovlivňuje a koriguje jednání a hodnotový systém žáků, učí je vnímat odlišnost jako příležitost k obohacení, nikoli jako zdroj konfliktu
- pomáhá uvědomovat si neslučitelnost rasové (náboženské či jiné) intolerance s principy života v demokratické společnosti
- vede k angažovanosti při potírání projevů intolerance, xenofobie, diskriminace a rasismu
- učí vnímat sebe sama jako občana, který se aktivně spolupodílí na utváření vztahu společnosti k minoritním skupinám

Podmínkou efektivní realizace cílů Multikulturní výchovy ve školním prostředí je pochopení, že multikulturní výchova netvoří specifickou a uzavřenou oblast informací a metod, nýbrž že multikulturní přístup prolíná různými vzdělávacími oblastmi a měl by se projevit nejen v realizovaném učivu, ale také v metodách, v klimatu třídy i celé školy.

6.1 Shrnutí

Cílem multikulturní výchovy je rozvíjet kompetence, které jsou nezbytné pro člověka žijícího v multikulturní společnosti. Tyto kompetence se rozvíjejí na základě poznání vlastní identity, začlenění sebe sama do společnosti. Druhou oblastí je vztah k minoritním menšinám na podkladě získaných znalostí, dovedností oproštěných od předsudků.

Cílem multikulturní výchovy při práci s minoritními skupinami je pomoc při integraci do společnosti. Patří sem pomoc při získávání znalostí jazyka majoritní společnosti např. přípravné ročníky, romští asistenti. Žákům minoritních skupin má umožnit poznat a rozvíjet svou kulturu a tradice.

Cílem multikulturní výchovy je vybavit jedince kompetencemi, schopnostmi důležitými pro život ve společnosti, kde se budou setkávat různé kultury .

Praktická část

Praktická část je zaměřena na vytvoření projektu průřezového tématu Multikulturní výchova jako části školního vzdělávacího programu ZŠ na základě požadavků ředitelů základních škol vyplývajících z výzkumu.

8 Plán multikulturní výchovy na základní škole (výzkum)

Tato část je zaměřena na vyhodnocení dotazníkového výzkumu, který se vztahuje k problematice zařazení průřezového tématu Multikulturní výchova do školních vzdělávacích programů. Oslovenými byli ředitelé základních škol, kterých se týká tato problematika.

Metoda : Dotazník *Akční plán multikulturní výchovy*.

Pro dotazníkový výzkum byl použit dotazník, který je součástí Manuálu pro učitele základních škol projektu Phare CZ 00 02 03 Reforma multikulturního vzdělávání (2003, s.6), který organizuje Partners Czech v rámci dalšího vzdělávání pedagogů.

Cíl výzkumu :

Cílem výzkumu je zjistit představy ředitelů škol o možnosti zařazení průřezového tématu Multikulturní výchova do školního vzdělávacího programu, jak na úrovni školy, tak jednotlivých ročníků a vyučovacích předmětů. Na podkladě požadavků, které vyplynuly z výzkumu vytvořit projekt průřezového tématu Multikulturní výchova, který by odpovídal školním vzdělávacím programům a byl pro zúčastněné školy realizovatelný.

Sledování:

Výzkum proběhl od září 2005 do ledna 2006. Tento časový úsek byl zvolen, protože během této doby se začaly jednotlivé školy blíže seznamovat s Rámcovým vzdělávacím programem základního vzdělávání a byly vypracovány první návrhy školních vzdělávacích programů.

Na počátku výzkumu v září 2005 při rozhovoru byli zúčastnění ředitelé seznámeni s cílem výzkumu. V listopadu 2005 jim byl předán dotazník. Dotazník byl zpracován v lednu 2006. Pro doplnění dotazníkové metody byl veden rozhovor k doplnění informací.

Charakteristika sledovaného souboru:

Výzkumu se účastnili ředitelé tří základních škol s průměrným počtem žáků 500, ve třídách průměrný počet žáků 25, se sídlem školy ve městě do 8 500 obyvatel. Školy mají 9 ročníků. V současné době vyučují podle vzdělávacího programu Základní škola. Žáci jsou vyučováni v jednotlivých předmětech a ne v blocích. Projekt s tématem multikulturní výchovy nemá zpracovaný žádná z nich. Žádný z vyučujících nebyl proškolen v některém projektu dalšího vzdělávání Multikulturní výchovy. Školy navštěvují žáci těchto národností, etnik: české, slovenské, romské, ukrajinské, vietnamské, německé, ruské.

Vyhodnocení výzkumu**Otázka č. 1 Co chcete změnit v rámci školy?**

Ředitelé se shodli na nutnosti zařazení prvků multikulturní výchovy do výuky. Od zařazení multikulturní výchovy očekávají snížení negativních jevů mezi žáky jako jsou slovní urážky, posmívání kvůli národnosti, nedostatečné znalosti českého jazyka. Důraz kladou na poznatky o kultuře, tradicích zvláště těch národů, jejichž příslušníci školu navštěvují. Rádi by využili metody projektového vyučování, kde by bylo téma multikulturní výchovy obsaženo. Zvažují, že jednoho z vyučujících pověří koordinací těchto projektů. Realizace projektu by měla být vázána na jeden školní rok. Kontrola plnění cíle projektu se uskuteční na konci školního roku. Jednotlivé dílčí projekty by měly být vyhodnoceny po jejich uskutečnění.

Otázka č. 2 Co vše chcete změnit v rámci ročníků?

V rámci ročníků se opakuje požadavek na spolupráci paralelních tříd. Na zlepšení spolupráce mezi žáky. Zařazení prvků multikulturní výchovy do jednotlivých ročníků má odpovídat možnostem žáků a jejich věkové charakteristice. Projekt multikulturní výchovy by neměl navýšit objem učební látky daných ročníků. V rámci každého ročníku určí na počátku projektu jednoho z vyučujících, který bude spolupracovat při realizaci projektu se školním koordinátorem.

Otázka č. 3 Co chcete změnit v rámci předmětu?

Průřezové téma Multikulturní výchova má blízký vztah k vyučovacím předmětům dějepis, český jazyk, občanská výchova, rodinná výchova, cizí jazyk a zeměpis. Projekt by měl být realizován v těchto vyučovacích předmětech.

V rámci českého jazyka a cizího jazyka by projekt měl doplnit probírané učivo, měl by pomoci žákům pochopit, že nejen slovem lze vyjádřit informaci (neverbální komunikace), že znalost jazyka je důležitá pro vzájemnou komunikaci, že neznalost jazyka může být příčinou nedorozumění.

V rámci dějepisu a zeměpisu by zařazením multikulturní výchovy mělo přispět k aktivní práci se získanými informacemi. Žáci by měli v rámci projektu pochopit význam jednotlivých národů pro ostatní, pochopit historický vývoj našich zemí v závislosti na světovém vývoji.

V občanské a rodinné výchově by projekt měl směřovat k rozvoji sebepoznání, pochopení rozdílností jako možnosti se zdokonalit. Žáci by měli chápat nevhodnost diskriminačních projevů, znát lidská práva a také je druhým

neupírat, naučit se spolupráci, empatii. Při realizaci projektu by měla být použita metoda herní, skupinová, zážitková.

Otázka č. 4 Co vše chcete změnit na spolupráci Vaší školy s okolím?

Do současné doby všechny školy, které se účastnily výzkumu byly dle slov ředitelů uzavřené. Rodiče se na chodu školy podílejí minimálně. Ředitelé změnu vidí v otevření škol veřejnosti, ve větší aktivitě rodičů. V rámci projektu multikulturní výchovy by uvítali spolupráci s rodiči žáků při realizaci projektu. Uvítali by besedy s příslušníky „jiných“ národností, s odborníky, kteří se zabývají danou problematikou. Výrobky a práce žáků, které by vznikly v rámci projektu by chtěli zpřístupnit veřejnosti. O svých aktivitách by informovali v oblastním tisku.

9 Souhrn

Tento výzkum slouží jako výchozí materiál pro tvorbu projektu multikulturní výchovy. Navržený projekt by měl zohledňovat požadavky a očekávání ředitelů zúčastněných škol.

Z odpovědí na první otázku vyplývá, že školy nemají zkušenosti s projekty multikulturní výchovy. Vzhledem k povinnosti zařadit průřezové téma Multikulturní výchova chápou, že je nutné pracovat s tímto tématem jako s možností jak změnit klima ve škole, ovlivnit chování žáků. Projekt multikulturní výchovy je také pro ně možností pracovat se žáky novou vyučovací metodou (projektovou).

Z hodnocení druhé otázky vyplynulo, že ředitelé mají obavu, aby projekt nenavýšil objem probíraného učiva v jednotlivých ročnících a byl v souladu

s možnostmi žáků. Očekávají, že práce na projektu zlepší vztahy mezi žáky paralelních tříd daných ročníků.

V odpovědích na třetí otázku se ředitelé shodli na vyučovacích předmětech, ve kterých by se prvky průřezového tématu Multikulturní výchova měly objevit. Těmito předměty jsou : český jazyk, cizí jazyk, dějepis, zeměpis, občanská výchova a rodinná výchova. V těchto předmětech by cílem projektu měla být výchova žáka, stimulovat jejich hodnotový žebříček, schopnost empatií, dovednost komunikace a spolupráce. Při realizaci projektu v rámci občanské a rodinné výchovy by uvítali možnost využít herní činnosti, zážitkových aktivit a skupinové práce.

Nejvíce změn na zúčastněné školy čeká v oblasti spolupráce mezi školou a jejím okolím. Ředitelé si uvědomují, že v současné době škola musí být otevřeným a žijícím organismem. Nejčastěji se potýkají s nezájmem rodičů o chod školy. Ředitelé by uvítali větší zájem ze strany rodičů. Věří, že pokud nabídnout žákům zajímavou formu výuky tím, že zařadí projektové vyučování a nabídnou rodičům možnost se na realizaci podílet, dojde ke změně postojů rodičů vůči škole. Jejich činnost by měla být zaměřena nejen na rodiče ale i na širokou veřejnost. Tato činnost by měla spočívat v prezentaci prací žáků, větší informovaností v oblastním tisku.

Projekt multikulturní výchovy by měl z těchto požadavků vycházet. Je třeba zohlednit, že učitelé těchto škol nepracovali metodou projektového vyučování. Tyto školy patří mezi školy s větším počtem žáků. Výuka na těchto školách bude probíhat v jednotlivých vzdělávacích předmětech. Z toho vyplývá, že jedním z problémů při realizaci projektu může být ochota či neochota vyučujících jednotlivých předmětů spolupracovat. Projekt by měl mít reálné cíle, které budou zohledňovat počet žáků, složení věkové, probíranou učební látku, aby nedošlo k navýšení objemu probíraného učiva. Časová dotace na realizaci projektu by měla být určena na počátku. Ředitelé škol se shodli, že optimální je

doba jednoho školního roku. Na závěr by měl být zhodnocen přínos zařazení průřezového tématu pro žáky i učitele.

10 Projekt multikulturní výchovy na základní škole

Na podkladě vyhodnocení dotazníkového výzkumu vznikl projekt multikulturní výchovy. Průřezové téma Multikulturní výchova je povinnou částí školního vzdělávacího programu základních škol. Cílem multikulturní výchovy jsou dány závazně Rámcovým vzdělávacím programem základního vzdělávání.

Průřezová témata

Průřezová témata reprezentují okruhy problémů současného světa a stávají se nedílnou součástí základního vzdělávání. Jejich zařazení je důležité pro utváření a rozvíjení klíčových kompetencí žáků. Tato témata mají silný výchovný charakter. Škola musí do vzdělávání na 1. i 2. stupni zařadit všechna témata, ale nemusí být obsažena v každém ročníku. Podmínkou účinnosti průřezových témat je jejich propojenost se vzdělávacím obsahem konkrétních vyučovacích předmětů. Mezi průřezová témata patří: Osobnostní a sociální výchova,

Výchova demokratického občana, Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech, Multikulturní výchova, Enviromentální výchova, Mediální výchova.

Charakteristika průřezového tématu Multikulturní výchova

Toto průřezové téma umožňuje seznamovat žáky s rozmanitostí různých kultur, jejich tradicemi a hodnotami. Zprostředkovává vlastní kulturní zakotvení a porozumění odlišným kulturám. Rozvíjí smysl pro spravedlnost, solidaritu, toleranci. U menšinového etnika rozvíjí jeho kulturní specifika, poznání kultury celé společnosti. Toto téma se dotýká mezilidských vztahů ve škole. Multikulturní výchova by měla být nápomocna vytvoření klimatu ve škole, aby se všichni žáci cítili rovnoprávně, budou poznávat navzájem své kultury a navzájem se poznávat. Toto poznávání by mělo vést k toleranci, k odstranění nepřátelství a předsudků vůči „nepoznanému“. (RVP ZV,2004, s. 138)

Tématické okruhy jsou navrženy do několika okruhů : Kulturní rozdíly, Lidské vztahy, Etnický původ, Multikulturalita, Princip sociálního smíru a solidarity. Výběr a realizace témat by měl vycházet ze situace v dané škole a ve společnosti.

11 Projekt „ Svět můj i tvůj“

(k průřezovému tématu „ Multikulturní výchova“)

Příloha školního vzdělávacího programu 2.ZŠ pro školní rok 2006/2007

Autor projektu :

Charakteristika projektu :

Cílem je žáky prostřednictvím činnostního učení seznámit s problematikou multikulturní výchovy. Nabídnout žákům možnost si na základě vlastních zkušeností a prožitků utvářet pohled na tuto problematiku a pozitivně ovlivňovat rozvíjení klíčových kompetencí s uplatněním širokých dovedností. Pomoci žákům utvářet si postoje a hodnotový systém a učit je vnímat odlišnosti jako příležitost k vlastnímu obohacení, osobnostnímu růstu, nikoli jako zdroj konfliktu.

Cílová skupina : Žáci obou stupňů základní školy , 1. – 9. ročníku.

Časový plán projektu: doba trvání 10 měsíců (září – červen)

Přípravná fáze: 1.týden

Seznámit žáky s projektem. Na třídních schůzkách třídní učitelé seznámí rodiče žáků s projektem. Objasní cíle a časové rozvržení projektu. Příprava pomůcek, materiálů a prostoru k prezentací prací vzniklých v rámci dílčích projektů.

Průběh: Vlastní realizace projektu je vázána na jednotlivé hodiny vyučovacích předmětů a dní, určených k realizaci projektu (ředitelství školy).

Realizace v jednotlivých ročnících:

Název dílčího projektu	Cílová skupina žáků	Časová dotace	Odpovídá
Černý a bílý svět	2 ročník	4 hod.	Třídní učitel v učující HV, PRV, ČJ
Za pohádkou do světa	3.ročník	6 hod.	v učující Čj, VV, PČ
Co říká hudba	4.ročník	3 hod.	v učující HV, VV
Svátek tvůj a můj	5.ročník	4 hod.	v učující VL, VV, PČ
Já a ty	6.ročník	2 hod.	v učující VV, ČJ
Jsem jiný?	8. ročník	1 hod	v učující OV
Svět Evropě	9.ročník	6.hod.	v učující D,Z

Hodnocení projektu:

Po skončení projektu se uskuteční prezentace výstupních prací žáků, která bude přístupná všem žákům, jejich rodičům a široké veřejnosti. V třídních kolektivech shrnou žáci poznatky, které získali během realizace projektu. Při společném setkání žáků jednotlivých ročníků a koordinátora projektu zástupci jednotlivých tříd zhodnotí přínos průřezového tématu Multikulturní výchova pro třídní kolektiv i jednotlivce.

Dílčí projekt :**ČERNÝ A BÍLÝ SVĚT**

Charakteristika: Tvořivá a činnostní aktivita vedoucí k seznámení ses romskou kulturou, tradicemi a hodnotami

Cíloví skupina: 2. ročník

Časová dotace : 4.hod

Metody: skupinová práce, výtvarná a pracovní činnost, prezentace, diskuse

Velikost skupin :jednotlivci, skupina 3-5 žáků

Cíl: Žáci získají základní poznatky o romské národnostní menšině, poznají způsob života. Rozpoznají projevy rasové nesnášenlivosti a sílu předsudků.

Poznají, že v každé skupině jsou lidé hodní a zlí, pracovití a líní, atd.

Rozvíjené kompetence: sociální

občanské

komutativní

Klíčová slova: rozdílnost, kultura, menšina, tolerance, nesnášenlivost, předsudek

Pomůcky: kniha H. Doskočilová O Mamě Romě a romském pambíčkoví

Kouzelné housle (romské pohádky)

Portréty osobností romského původu (hlasatelé, sportovci, umělci)

CD s hudbou, texty s romskými písněmi.

Papír, pastelky

Realizace: Na počátku projektu vyučující na nástěnku vystaví texty s romskými písněmi, pohádkami, portréty osobností.

Při hodině ČJ vyučující předvede ukázkou romského jazyka, přečte žákům romské pohádky. Žáci sledují četbu. Po skončení četby převypráví přečtenou pohádku, zaměří se na popis osob, jejich jednání.

Při hodině HV vyučující pustí žákům romskou hudbu. Pak přečte žákům texty písní. Pohovoří s nimi o pocitech, které v nich romské melodie vyvolávají.

Při PRV na základě přečtené pohádky a diskuse s hodiny ČJ se seznámí se

s romskými zvyklostmi a tradicemi. Pak následuje diskuse na téma „Setkali jste se s Romy?, Co si o nich myslíš?“ Vyučující pak vysvětlí, co je to předsudek. Vychází z názorných příkladů, viz. osobnosti, které něco dokázali.

Dílčí projekt

CO ŘÍKÁ HUDBA

Charakteristika: Poznání kulturního zakotvení. Poznání individuality každého člověka a schopnost tolerance k názorům druhého.

Cílová skupina: 4.ročník

Časová dotace : 2 hod. (HV,VV)

Metoda: Poslech, individuální práce, diskuse v kruhu, prezentace

Cíl: Prezentace jedinečnosti člověka i jeho zvláštností, Respektovat zvláštnosti různých etnik, spolupráce, tolerantnosti bez ohledu na kulturní , sociální a zájmovou příslušnost. „Hudba spojuje lidi.“

Klíčová slova: tolerance, umění vžít se do role druhých, vzájemný respekt , empatie

Pomůcky. CD s etnickou hudbou, magnetofon,barvy, pastelky, papír

Rozvíjené kompetence: občanské

sociální

komunikační

Realizace: HV - Vyučující pohovoří o významu hudby a hudebních směrech (folklor, pop, atd.). Vyučující volí takové směry, které jsou žákům blízké. Pak žákům pustí ukázky etnické hudby. Vždy po skončení poslechu skladby si pohovoří o pocitech, které v nich

hudba vyvolala.

VV – Vyučující rozdává žákům velký balící papír a pastelky. Žáci si rozdělí papír na tolik dílů kolik je hudebních ukázek (max. 4). Pustí žákům krátkou ukázkou hudby a dá žákům čas, aby Po skončení žáci pokračují v diskusním kruhu. Každý žák prezentuje svou práci, diskutují o svých pocitech. Žáci mohou dávat otázky, připomínky, srovnat jeho práci se svou.

Dílčí projekt: ZA POHÁDKOU DO SVĚTA

Charakteristika: Tvořivě a aktivně se seznámit s pohádkami jiných národů.

Cílová skupina: 3.ročník

Časová dotace: 5 hod. (ČJ,VV, PČ)

Velikost skupin: 4-5 žáků

Metody: skupinová práce, práce s textem, výtvarná a pracovní činnost, prezentace, diskuse

Cíl: Žáci se seznámí s pohádkami jiných národů, na základě jejich četby, práce s texty, ilustracemi poznají charakteristické znaky postav, prostředí a jednání postav. Seznámí se s tradicemi, zvyky národů na základě četby pohádek.

Rozvíjené kompetence: komunikativní

učení

pracovní

sociální a personální

Klíčová slova. Kultura, pohádka, charakteristika, národ,

Pomůcky: texty krátkými pohádkami, ilustrace k pohádkám,

knihy H.Doskočilová O Mamě Romě a romském pambíčkově
(romské pohádky)

J. Tomek Kouzelný květ pouště (arabské pohádky)

M. Kosová Děvče ze pštrosího vejce (černošské pohádky)

J. Cimický Vrh čajové konvice (čínské pohádky)

Fr. Hrubín Pohádky tisíce a jedné noci

Pomůcky na výtvarnou a pracovní činnost (papíry, barvy, modelovací hmota,...)

Realizace: V přípravné fázi rozdělí vyučující ČJ do skupin . Rozdá každé skupině texty pohádky, každé skupině jiného národa.

ČJ – Žáci přečtou a seznámí ostatní spolužáky s pohádkou, kterou dostali ve skupině.

VV,PC – Vyučují připraví materiál : papíry barevné, čtvrtky, pastelky, barvy, modelovací hmotu, nůžky lepidlo. Po vzájemné domluvě žáci ve skupinách namalují, vymodelují, vystříhají, Pohádkovou postavu a ilustraci ke své pohádce.

ČJ – jednotlivé skupiny prezentují své práce. Převypráví pohádku. Porovnají jednotlivé postavy a pohádkové příběhy.

Dílčí projekt

SVÁTEK MŮJ A TVŮJ

Charakteristika: Seznámit se se zvyky a svátky jiných národů . Respektovat tradice. Tolerovat odlišnost kultury, zvyků a hodnot.

Cílová skupina: 5.ročník

Časová dotace: 2 hod. (VL)

Velikost skupiny: 4- 5 žáků

Metody: skupinová práce, pracovní činnost, diskuse, prezentace

Cíl: Žáci se seznámí se svátky jiných národů, se zvyky a tradicemi, které jsou součástí dané kultury. Respekt k tradicím, kulturním hodnotám. Chápat

jedinečnost každé kultury.

Rozvíjené kompetence: učení

komunikativní

sociální a personální

pracovní

Klíčová slova: náboženství, svátek, tradice, etnikum, národ, obyčeje, hodnoty

Pomůcky: literatura , PC (internet), pracovní pomůcky (dílna, kuchyň)

Realizace: Žáci týden předem budou seznámeni s projektem. Vyučující rozdělí

žáky do skupin. Každá skupina si vylosuje národ, o jejichž svátcích

bude zjišťovat informace.

VL – Vyučující pohovoří o svátcích, jejich úloze. Žáci ve skupině zpracovávají donesené informace. Zpracují krátký referát.

VV,PV - Za pomoci pracovník pomůcek, materiálu (papír, modelovací hmota, barvy, látky) připraví menu (jídelní lístek s jídly), oděvů, zvyků patřící k svátku.

Na závěr projektu v hodině VL seznámí ostatní spolužáky s referátem o svátcích daného národa a prezentují své výrobky.

Dílčí projekt

JÁ A TY

Charakteristika: Aktivně naslouchat, vyjádřit své vlastní pocity, potřeby slovem, barvou. Schopnost respektovat, empatie a spolupráce.

Cílová skupina: 6.ročník

Časová dotace : 2 hod (ČJ, VV)

Velikost skupin : 3-4 žáci

Metody: diskuse, rozhovor, výtvarná činnost, herní činnost

Cíl: Procvičit vzájemnou spolupráci, schopnost empatie. Vyznat se ve svých

pocitech, hovořit o nich, vyjádřit je. Na základě poznání svých pocitů se vžít do pocitů druhých. Najít své místo ve skupině.

Rozvíjené kompetence: sociální a personální

komunikativní

občanské

Pomůcky: papír, barvy, tužka

Klíčová slova: spolupráce, respektování zvláštností, identita vlastní

Realizace: VV – Každé jméno má svou barvu a význam. Proč mám takové

jméno? Jakou barvu mé jméno má? Vyučující přečte ukázky z knihy A. Bauerová Tisíc jmen v kalendáři.

Žáci si zvolenou barvou napíší na papír jméno, pak papír ohnou a na okně (proti světlu) jméno obtáhnou. V kruhu pak diskutují o svých pocitech, o zvolené barvě.

ČJ – Žáci si zahrají hru : Kmen a kořeny. Vyučující rozdělí žáky do skupin. Ve skupině jeden hráč je kmen a zapisuje údaje, které mu donesou kořeny – spoluhráči. Vyučující každé skupině rozdá lístek se jménem. Kořeny mají za úkol, získat od ostatních spolužáků z dalších skupin, informaci, co je napadne, když uslyší toto jméno. Odpovědi nesmí být zkreslené. Musí být věrně zaznamenané kmenem. Po skončení hry jednotlivé skupiny přečtou zaznamenané informace. Potom diskutují, proč dané jméno vyvolává tyto reakce.

Dílčí projekt

NÁSILÍM NIC NEZÍSKÁM

Charakteristika: Uvědomovat si neslučitelnost intolerance a násilí s principy života. Uvědomit si možné dopady nesnášenlivosti. Stimulovat, ovlivňovat a posilovat empatii.

Cílová skupina: 7.ročník

Časová dotace: 2 hod (OV)

Velikost skupin: 10 žáků

Metody: dramatizace, diskuse, skupinová práce

Cíl: Na základě prožitků si uvědomit pocity napadeného. Vcítit se do role příslušníka diskriminované skupiny. Rozpoznat projevy diskriminačního chování.

Rozvíjené kompetence : sociální a personální
komunikační
občanské

Pomůcky : volný prostor , židle, lavice, Listina základních práv a svobod.

Klíčová slova : diskriminace, násilí, empatie

Realizace : V předstihu vyučující seznámí žáky s projektem. Žáci shromažďují články o diskriminačních projevech, porušování lidských práv.

OV- Žáci ostatní spolužáky se získanými články, s případy v nich zaznamenanými. Pak žáci diskutují na téma porušování lidských práv. Vyučující je seznámí s listinou práv a svobod.

Dramatizace pohádky O Smolíčkovi. Vyučující vybere jednoho žáka (Smolíčka), sám je Jelen. Ostatní žáci jsou Jeskyňky. Dramatizace začíná odchodem Jelena na pastvu. Smolíček je doma sám. Jeskyňky se snaží všemi prostředky dostat ke Smolíčkovi. Nakonec je vpustí. Jeskyňky odnesou Smolíčka k sobě. Zavrou ho do „klece“. Chodí kolem něho a říkají ,co s ním udělají např. upečeme tě, sníme, uřízneme ti nožičku, atd. Smolíček nařiká, volá Jelena. Ale ten je daleko. Jeskyňky na papír napíší vzkaz pro Smolíčka, co s ním udělají, co nejhoršího mu udělají a lístky se vzkazem mu vhazují do klece. Po určité době se objeví Jelen (učitel), Smolíčka vysvobodí a do klece zavře Jeskyňky. Ty si čtou lístky se vzkazy, které tam Smolíčkovi naházely. Smolíček slíbí, že bude už hodný. Hra končí vysvobozením Jeskyněk.

Na závěr v kruhu žáci hovoří o svých pocitech v roli učitele, agresora i v roli vězně, mučeného.

Dílčí projekt **JSEM JINÝ**

Charakteristika: Při prožitkové činnosti si uvědomit pocity druhých. Vžít se do jejich situace, Odlišnost nepovažovat za negativní jev.

Cílová skupina : 8.ročník

Časová dotace: 1 hod (OV)

Velikost skupiny: 10 žáků

Metody: herní činnost, diskuse

Cíl: Pochopit pocity odcizení, jinakosti. Prožít si pocit odmítnutí, vyloučení.

Klíčová slova: vyloučení, diskriminace, empatie

Realizace: Vyučující se žáky povede rozhovor na téma jiným, odlišným, nepatřím nikam. Čím se lišíme od sebe? Co je to předsudek? Proč mi někdo nevdá a jiný ano?

Herní činnost: vyučující rozdělí žáky na skupiny. Jeden z hráčů se postaví dál od ostatních spoluhráčů. Spoluhráči vytvoří neproniknutelné kolečko. Hráč stojící mimo se snaží všemi prostředky dostat do kruhu. Používá od lichotek, slibů, nadávek, Vyučující ohlídá , aby nedošlo k úrazu, k nezvladatelné agresii. Žáci se vystřídají na pozici hráče, který je vyloučen.

Po skončení se žáci posadí do kruhu a vylíčí své pocity v roli nechtěného i roli člena skupiny.

Dílčí projekt **Svět Evropy**

Charakteristika: Rozdíly mezi jednotlivými národy. Rozdílnost pochopit jako

přínos pro rozvoj společnosti. Rovnocennost ras, etnických skupin a kultur. multikulturalita, vzájemné soužití.

Cílová skupiny: 9.ročník

Časová dotace: 4hod. (D, Z)

Velikost skupin: 3-4 žáci

Metody: skupinová práce, práce s textem, diskuse, prezentace

Cíl: Uvědomit si, že všechny národy,etnika mají své nezastupitelné místo na světě. Odlišnost je pozitivní, může nás obohatit, pomoci rozvoji společnosti. Každá kultura je přínosná a nezastupitelná.

Klíčová slova: kultura, etnikum, národ, tolerance, rasismus, diskriminace.

Pomůcky: encyklopedie, knihy se zeměpisnou tematikou, PC (internet)

Realizace: D - Vyučující seznámí žáky s projektem předem. Žáky rozdělí do skupin, zadá každé skupině nějakou historickou událost, která ovlivnila vývoj Evropy např. Objevení Ameriky, Cesta kolem světa, atd. Žáci shromažďují informace, publikace vztahující se k tématu.

Z – Žáci zpracují zeměpisnou, demografickou zprávu o dané oblasti, které se vztahuje historická událost. Popíší přírodu, zvyky , kultury dané oblasti. Tímto doplní svou práci o historické události.

Na závěr vypracují projekt – písemnou zprávu, předvedení události, ukázkou předmětů k historické události se vztahující, výtvarnými pracemi. Cílem projektu je vyzdvihnout přínos znalostí, kultury národů pro rozvoj Evropy (např. Objevení Ameriky – nové plodiny). S tímto projektem seznámí ostatní žáky.

Souhrn

Cílem tohoto projektu je včlenit průřezové téma Multikulturní výchovy do školního vzdělávacího programu. Projekt vznikl na podkladě požadavků vzešlých z výzkumu provedených na třech základních školách.

Projekt je zpracován tak, aby obsáhl tématické okruhy průřezového tématu Multikulturní výchovy. Je včleněn do všech ročníků základní školy a do vyučovacích předmětů tak, aby zohledňoval schopnosti a věk žáků, navazoval na probírané učivo daného předmětu.

Projekt je rozdělen do dílčích projektů, které jsou realizovány v jednotlivých ročnících. Při realizaci projektu jsou navrženy metody skupinové práce, práce s textem, dramatizace, herní činnosti i pracovní a výtvarné činnosti. U žáků je rozvíjena schopnost komunikace, spolupráce, práce s texty.

Dílčí projekt Černý a Bílý svět se zaměřuje na seznámení žáků s kulturou a tradicemi romské menšiny. Toto téma je zařazeno do druhého ročníku, protože se žáci majoritní společnosti setkávají se žáky romské menšiny. Často vznikají konflikty mezi žáky, kvůli odlišnému přístupu k výuce, ve vztahu k řádu. Objevují se projevy výsměchu kvůli špatnému prospěchu romských žáků, často způsobeném nedostatečnou znalostí českého jazyka. Cílem je zmírnit negativní projevy vůči romským spolužákům, tím že žáci se seznámí s jejich kulturou a osobnostmi romského původu. Žáci by si měli uvědomit, že příčinou konfliktního chování bývají předsudky, očekávání.

V dílčí projekt Za pohádkou do světa se zaměřil na poznání rozdílnosti světa pomocí pohádek. Pohádky přibližují kulturu, zvyklosti národů. Pohádka byla

zvolena jako přirozený zdroj poznání světa. Metodami skupinové práce, pracovní a výtvarné činnosti se žáci seznamují s odlišnostmi kultur, jejich zvyky

V dílčím projektu Co říká hudba je pozornost zaměřena na pochopení individuality člověka. Člověk má právo na svůj názor, má právo mít svůj názor. Prostředkem k poznání individuality je hudba. Cílem je rozvinout schopnost žáků vyjádřit své pocity slovy i barvou a rozvíjet toleranci k názoru druhého

Tématem dílčího projektu Svátek tvůj i můj jsou svátky a tradice národů. Cílem tohoto projektu je rozvíjet respektování tradic a svátků. Ze získaných poznatků si uvědomit, že každá kultura je jedinečná se svými hodnotami, tradicemi a zvyky.

Dílčí projekt Já a ty se zaměřuje na individuální prožívání své osobnosti, na pochopení svých pocitů, schopnost vyjádřit je slovy. Metoda prožitková umožňuje žákům prožít si situaci a rozvíjet empatii. V druhé části projektu žáci rozvíjejí spolupráci a komunikaci. Zažít si pocit sounáležitosti ke skupině, najít si v ní místo.

Tématem dílčího projektu Násilím nic nezískám jsou projevy diskriminace, útlaku. Žáci pracují s mediálními prameny – časopisy, deníky. Svou pozornost soustředí na činy související s diskriminací a rasismem. Žáci se seznámí pojmy diskriminace, trestním postihem, lidskými právy. Druhá část se soustřeďuje na prožití si role utlačovaného, napadeného i role agresora. Cílem je vcítit se do pocitů diskriminované osoby.

Jsem jiný je název dílčího projektu s tématem odloučení, jinakosti, odmítnutí. Žáci si při rozhovoru ujasnění pojmy jiný, odlišný, předsudek. V herní činnosti si prožijí pocit odmítnutí, neúspěchu. Cílem je pochopit vnímání, pocity

odmítaného člověka, vyloučeného. Rozvíjet schopnost empatie, rozpoznat jednání založené na předsudcích.

V devátém ročníku je dílčí projekt založen na tvorbě žákovských projektů s tématem Svět Evropě. Na projektu pracují ve skupinách, upevňují si dovednost spolupráce, aktivního naslouchání, práce s textem. Žáci nemají daný výstup, je jim umožněna volba prezentace. Cílem je obhájit své názory, svou práci. Při práci nad projektem si žáci uvědomí přínos mimoevropských národů pro rozvoj Evropy. Každá z kultur, s kterou se Evropané setkali, je jedinečná, k tomuto poznatků by měli žáci směřovat.

Výstup tohoto projektu do této doby není ještě dán. Projekt bude realizován ve školním roce 2006/2007. Návrh projektu Svět můj a tvůj je součástí školního vzdělávacího programu základní školy.

Závěr

Cílem diplomové práce „Multikulturní výchova na základní škole“ je seznámit s problematikou multikulturní výchovy jako součástí základního vzdělávání. Zaměřili jsme se na možnosti zařazení multikulturní výchovy do vzdělávání žáků základních škol. První co se objeví na mysli je : Nezvýší se objem učiva, již tak nabytých učebních plánů? Jak jednotlivá témata zařadit do jednotlivých předmětů? Jakou zvolit metodu? Při řešení je nutno vycházet z možností školy. Při práci nad návrhem projektu je nutno vždy mít na paměti počet žáků ve třídě a škole, materiálové vybavení, prostory, které jsou k dispozici. Návrh by měl vycházet ze situace škol a z jejich očekávání. V současné době jsou základní školy v očekávání nového. Vrcholí práce nad školními vzdělávacími programy a jako jedna z povinných částí je průřezové téma Multikulturní výchova.

Povinnost zařadit toto téma je dáno dokumentem Rámcový vzdělávací program základního školství. Témata jsou navržena tak, aby se dotkla všech problémů soužití různých kultur. Volba a zařazení témat je na uvážení škol. Průřezové téma Multikulturní výchova musí být zařazeno na 1. a 2.stupeň základní školy, nemusí být obsažena ve všech ročnících příslušného stupně. Je tady na škole, jaký způsob realizace zvolí.

Z výzkumné části vyplynulo, že ředitelé očekávají, že zařazení tohoto tématu zlepší klima ve škole a vztahy mezi žáky různých etnických skupin navštěvující školu. Při realizaci by uvítali využití metody projektového vyučování, herní činnosti. Realizace průřezového tématu by měla být vsazena do jednotlivých předmětů. Těmito předměty jsou český a cizí jazyk, občanská a rodinná výchova, dějepis a zeměpis.

Při tvorbě samotného projektu multikulturní výchovy se objevily překážky např. propojení mezi předměty, získávání textových materiálů, nedostatečná informovanost učitelů či jejich ochota pracovat jinak. Při tvorbě se vycházelo z navrženého školního vzdělávacího programu dané základní školy, pro kterou je návrh projektu zpracován. Samotný projekt je rozdělen na dílčí projekty zaměřené na jednotlivé ročníky základní školy. Při tvorbě se zohlednil věk žáků, jejich schopnosti a probírané učivo v daném předmětu. Jako vhodná metoda práce se žáky se jeví skupinová práce, diskuse a prezentace výrobků, které by vznikly při realizaci projektů. Cíle jsou zvoleny tak, aby vždy vedly k rozvoji kompetence, kterou by žáci měli získat. Tyto kompetence jsou vymezeny v Rámcovém vzdělávacím programu základního vzdělávání.

Návrh projektu se stal součástí školního vzdělávacího programu základní školy. Bude ověřován ve školním roce 2006 / 2007. Poznatky o vhodnosti zvolených metod, časové dotace , zařazení témat do daných ročníků budou předmětem hodnocení celého projektu na konci příslušného školního roku.

Použitá literatura:

1. PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ J.: *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 1995. ISBN 80-7178-029-4.
2. PRŮCHA, J., *Multikulturní výchova*. Praha: ISV, 2001. ISBN 80-85866-72-2.
3. VALENTA, M., *Přístupy ke vzdělání cizinců v České republice*. Olomouc, Univerzita Palackého, 2003. ISBN 80 -244-0586-5.
4. MURPHY, R.F., *Úvod do kulturní a sociální antropologie*. Praha: Slon, 1999. ISBN 80-85850-53-2.
5. Svazek 17, *Kapitoly z multikulturní tolerance*. Praha: EIS UK SVLP, 2002. ISBN 80-902345-9
6. VALACHOVÁ, D. a kol., *Vzdelavanie Rómov*, Bratislava: Slovenské ped. nakladateľstvo, 2002. ISBN 80-08-03339-8.
7. ŠIŠKOVÁ, T., *Výchova k toleranci a proti rasismu*. sborník. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7179-285-8.
8. MACHALOVÁ, T., *Lidská práva proti rasismu*. Brno: Doplněk, 2001. ISBN 80-7239-099-6.
9. ČERMÁKOVÁ, J.H. a kol., *TY a JÁ = kamarádi*. Praha: ISV, 2000. ISBN 80-85866-76-5.
10. MISTRÍK, E., *Kultúra a multikúltúrna výchova*. Bratislava: IRIS, 1999. ISBN 80-88778-81-6.
11. ŠIŠKOVÁ, T., *Menšiny a migranti v České republice*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-648-9.
12. *Reforma multikulturní výchovy*. Manuál pro učitele ZŠ. Praha : 2003

- 13.GABAL, I. A kol., *Etnické menšiny ve střední Evropě*. Praha: 1999. ISBN 80-86-103-23-4
- 14.*Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. Praha: VÚP, 2004
- 15.PRŮCHA, J., *Multikulturní výchova, problémy spojené s její realizací*. 2004, www.rvp.cz
- 16.*Multikulturní výchova*. www.referaty.atlas.sk
- 17.DRAHOŇOVSKÁ,P., *Rasová diskriminace ve školství* , seminární práce, FSV UK ,2001, www.tolerance.cz
- 18.*Evropská charta regionálních a menšinových jazyků*. Veřejná správa, č. 46/2005, www.mvcr.cz
- 19.SOKOL,J., *Rasismus a rasy*. Učitelské noviny. www.icitelskenoviny.cz ,
- 20.*Úřední jazyk*. www.cs.wikipedia.org.
- 21.Ústava ČR. www.zakonycr.cz/seznamy
- 22.Zákon č.140 / 1961 Sb. Trestní zákon . www.zakonycr.cz/seznamy
- 23.Zákon č. 561/ 2004 o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání . www.zakonycr.cz/seznamy
- 24.KŘIVOHLAVÝ,J.,*Konflikty mezi lidmi*. Praha: Portál, 2002.ISBN 80-7178-642-X
- 25.KŘIVOHLAVÝ,J., *Neverbální komunikace*. Praha: SPN,1988
- 26.Integrace dětí přistěhovalců do škol Evropy. www.eurydice.org/Documen